

SİBİRYA'DAKİ TÜRK KÖKENLİ HALKLARIN VE DİĞER KÜÇÜK GRUPLARIN SOSYOLOJİSİ**SOCIOLOGY OF PEOPLES OF TURKIC ORIGIN AND OTHER SMALL GROUPS IN SIBERIA**

Arif AKBAŞ*

Öz**Article Info**

Bu makalede Sibiry'a'daki Türk kökenli halklar ve diğer küçük grupların sosyolojisi yorumlayıcı yaklaşım çerçevesinde incelenecektir. Bu araştırma, Sibiry'a'da yaşayan Türk kökenli halklar ve diğer küçük grupların sosyolojik yapısını anlamak amacıyla nesnel bir yöntem kullanmaktadır. Nesnel yöntem, bilimsel bir yaklaşım benimseyerek objektif veri toplama ve analiz etme sürecini içerir. Araştırmacılar, olguları tarafsız bir perspektiften incelemek için veri toplama ve analiz yöntemlerini dikkatlice seçmişlerdir. Araştırmanın evreni, Sibiry'a coğrafyasında yaşayan Türk kökenli halklar ve diğer etnik azınlıkları kapsamaktadır. Sibiry'a'nın geniş ve çeşitli coğrafi, kültürel ve demografik yapısı, araştırmanın evrenini oluşturan temel parametrelerdir. Bu bağlamda, Sibiry'a'nın farklı bölgelerinde yaşayan topluluklar ve kültürler, evrenin temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu, Sibiry'a'daki Türk kökenli halklar ve diğer küçük grupları temsil eden özenle seçilmiş bir grup bireyden oluşmaktadır. Örneklem, coğrafi çeşitliliği, kültürel farklılıkları ve demografik özellikleri yansıtmak adına dikkatlice seçilmiş, temsil edici bir nitelik taşımaktadır. Bu örneklem grubu üzerinden elde edilen veriler, genellemeler yapmak ve Sibiry'a'daki bu toplulukların sosyolojik yapısını anlamak için kullanılacaktır. Bu nesnel yöntem, geniş bir coğrafyada yaşayan Türk kökenli halklar ve diğer küçük grupların sosyolojik gerçekliklerini anlama amacı taşıyan bu çalışmanın temelini oluşturarak bilimsel bir perspektif sunmaktadır. Sibiry'a toplulukları yaklaşık elli civarında farklı haktan ve küçük etnik gruplardan oluşmaktadır. Bu konu küçük gruplar, ayrıca ırk ve etnik ilişkiler sosyolojisi bilimini de ilgilendirmektedir. Ülkemizde Sibiry'a da yaşayan halklar çok fazla tanınmamaktadır. Araştırma sonucunda Sibiry'a'daki etnik toplulukların sosyolojik sorunları analiz edilmiş ve bu küçük grupların bir fotoğrafı çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sibiry'a Halkları, Küçük Gruplar Sosyolojisi, Irk ve Etnik İlişkiler Sosyolojisi .

Derleme Makalesi

Geliş Tarihi: 24/11/2023

Kabul Tarihi: 30/01/2024

Atf

Akbaş, A. (2024). Sibiry'a'daki Türk Kökenli Halkların ve Diğer Küçük Grupların Sosyolojisi. *Anasay* 27, 165-187.

Abstract**Review Paper**

In this article, the sociology of Turkic peoples and other small groups in Siberia will be explored through an interpretative approach. The research employs an objective method to comprehend the sociological structure of Turkic peoples and other small groups residing in Siberia. The objective method encompasses the collection and analysis of unbiased, scientifically approached data. Researchers have meticulously selected their data collection and analysis methods to scrutinize phenomena from an impartial perspective. The research population includes individuals of Turkish origin and other ethnic minorities living in the Siberian region. The expansive and diverse geographical, cultural, and demographic structure of Siberia serves as the fundamental parameters constituting the universe

Received: 24/11/2023

Accepted: 30/01/2024

Cite this article as:

Akbaş, A. (2024). Sociology of Peoples of Turkic Origin and Other Small Groups in Siberia. *Anasay* 27, 165-187.

* Dr. Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, Sivas, Türkiye, Eposta: aakbas@cumhuriyet.edu.tr,

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>

of the research. In this context, communities and cultures inhabiting various regions of Siberia constitute the essential components of the universe. The research's sample group comprises a thoughtfully chosen assembly of individuals representing people of Turkic origin and other small groups in Siberia. The sample is representative, carefully selected to mirror geographical diversity, cultural distinctions, and demographic characteristics. Data acquired from this sample group will be employed to draw generalizations and comprehend the sociological structure of these communities in Siberia. This objective method lays the foundation for a scientific perspective, aiming to understand the sociological realities of people of Turkish origin and other small groups residing in a vast geographical area. Siberian societies encompass approximately fifty different ethnic groups and small ethnic communities. This subject matter also pertains to the science of small groups and the sociology of race and ethnic relations. The individuals living in Siberia are relatively unfamiliar in our country. The research, as a result, scrutinizes the sociological issues of ethnic communities in Siberia and provides an insightful portrayal of these small groups.

Keywords: *Siberian Peoples, Sociology of Small Groups, Sociology of Race and Ethnic Relations*

EXTENDED ABSTRACT

The sociology of race and ethnic relations encompasses the examination of social, political, and economic dynamics among different racial and ethnic groups across various strata of society. This field delves into systemic racism, including discriminatory practices in settlements between various racial and ethnic communities, alongside other intricate social processes. Sociological analyses of race and ethnicity often intersect with postcolonial theory and other domains such as stratification and social psychology. At the political policy level, discussions on ethnic relations often revolve around assimilationism or multiculturalism, while anti-racism has emerged as a significant political movement, particularly during the 1960s and 1970s. In academic research, ethnic relations are explored through the lens of either specific experiences of individual racial-ethnic groups or broader theoretical inquiries (Banton, 1987, pp. 2-11).

Numerous studies on ethnic sociology exist both in Turkish and global contexts. Examples include Orhan Türkdoğan's 'Ethnic Sociology' (Türkdoğan, 1997, pp. 4-9) and Sinisa Malesevic's work of the same title (Malesevic, 2019, pp. 5-6). Sociological issues arising from ethnic relations often intersect with social policy concerns. The foundations of micro-sociology in ethnic relations trace back to Max Weber's writings in 1906-11, which established the groundwork for understanding ethnic groups as products of collective action. While ethnic relations have historical roots in transnational migration, they are significantly influenced by the specific contexts of immigrant settlement, socio-economic status within recipient societies, and the perpetuation of inequalities. Scholars have sought to elucidate the nature and causes of social disparities through quantitative and qualitative studies of ethnic origins, necessitating research that bridges these analytical approaches, including the development of new methodologies (Banton, 2008, p. 1267).

Contemporary discussions on ethnic sociology often encompass themes such as assimilation, collective action, ethnic identity, migration, and inter-group relations. Notable figures in the field include Web Du Bois, Karl Marx, and Booker T. Washington, whose contributions have shaped our understanding of discrimination, social conflict, and legal activism within ethnic communities. Max Weber's conceptualization of ethnicity as rooted in shared perceptions and traditions, rather than solely biological traits, remains influential in modern discourse (Banton, 2008, p. 1285). Among contemporary theorists, Eduardo Bonilla-Silva, Patricia Hill Collins, and Denise Ferreira da Silva have made significant contributions to our understanding of ethnic sociology.

Ethnic sociology constitutes a vital aspect of broader sociological inquiry, alongside fields such as family sociology and rural sociology. It examines the social dimensions of ethnic group development, identity formation, collective behaviors, and interactions between different ethnic groups. In Western sociology, this area is often referred to as the sociology of race and ethnic relations, encompassing the evolution of society from simple ethnic groups to complex modern social systems. Ethnologists explore a range of issues including the impact of ethnicity on social structures and migration patterns, labor distribution, ethnic identity formation, inter-ethnic relations and conflicts, and cultural dynamics, including linguistic processes such as bilingualism (Dugin, 2011, pp. 20-25).

In this article, we adopt an interpretive approach to examine the sociology of peoples of Turkish origin and other minority groups in Siberia. Employing an objective methodology, our research aims to understand the sociological fabric of these communities. The study employs rigorous data collection and analysis techniques to ensure impartiality. Our research universe encompasses peoples of Turkish origin and other ethnic minorities residing in Siberia, considering the region's diverse geographical, cultural, and demographic landscape. The study's sample group comprises individuals carefully selected to represent the geographical and cultural diversity of Siberia's ethnic communities. Findings from this sample will inform broader insights into the sociological dynamics of these communities. By employing this objective approach, our study sheds light on the sociological challenges faced by ethnic communities in Siberia, offering a comprehensive portrait of these minority groups.

Giriş

İrk ve etnik ilişkiler sosyolojisi, toplumun her düzeyinde ırklar ve etnik kökenler arasındaki sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin incelenmesidir. Bu alan, farklı ırk ve etnik gruplar arasındaki yerleşim ayrımcılığı ve diğer karmaşık sosyal süreçler gibi sistemik ırkçılık çalışmalarını kapsar. İrk ve etnisitenin sosyolojik analizi sıklıkla postkolonyal teori ve sosyolojinin tabakalaşma ve sosyal psikoloji gibi diğer alanlarıyla etkileşim içindedir. Siyasi politika düzeyinde etnik ilişkiler ya asimilasyonculuk ya da çokkültürlülük açısından tartışılmaktadır. İrkçilik karşıtlığı, özellikle 1960'larda ve 1970'lerde popüler olan başka bir politika tarzını oluşturmuştur. Akademik araştırma düzeyinde etnik ilişkiler ya bireysel ırksal-etnik grupların deneyimleriyle ya da genel teorik konularla tartışılmaktadır (Banton, 1987, s. 2-11).

Türkçe'de ve dünyada etnik sosyoloji konusunda birçok çalışma vardır. Orhan Türkdoğan'ın *Etnik Sosyoloji*'si (Türkdoğan, 1997, s. 4-9) ve Sinisa Malesevic'in yine aynı adlı *Etnik Sosyoloji*'si buna iki örnektir (Malesevic, 2019, s. 5-6). Etnik ilişkilerin ortaya çıkardığı sosyolojik sorunlar, sosyal politikanın sorunlarıdır. Etnik ilişkilerin mikro sosyolojisinin temelleri Max Weber'in 1906-11'de yazdığı makro-sosyolojik bağlamlarla bağlantılarla ortaya çıkmıştır. Etnik grupların kolektif eylemlerini inşa edildiğine dair yerleşik bir kabullenme de vardır. Etnik ilişkiler kökeni ulus ötesi göçten kaynaklanıyor olsa da, büyük ölçüde göçmenlerin hangi noktalara geldiğine de bağlıdır. Alıcı toplumun sosyo-ekonomik statü ölçeğine giriş ve daha sonra aktarılan eşitsizlikler de vardır. Toplumsal farklılıkların doğası ve nedenleri etnik köken niceliksel ve niteliksel çalışmalarla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yeni ölçümler yapılması gibi bu analiz modları arasında köprü kuracak araştırmalara ihtiyaç vardır. Eş-etnik gruplarla ilişki kurmaya yönelik göreceli tercihler söz konusudur (Banton, 2008, s. 1267). Günümüzde bu konu asimilasyon, kolektif eylem, etnik grup, etnik ilişkiler, göç, meseleleriyle yakından ilişkilidir.

Etnik sosyoloji deyince dünyada ilk akla gelen düşünür ve sosyologlar; Web Du Bois [Amerika'daki Afrika kökenlilere yapılan ayrımcılığı değerlendirmiştir.], Karl Marks [Marks'ın fikirleri sosyoloji ve çatışma teorisi çalışmalarına geniş ölçüde katkıda bulunmuştur. Marks, toplumu dokuz "büyük" sınıfın, kapitalist sınıfın ve işçi sınıfının olduğu ve orta sınıfların uygun gördükleri şekilde birinin veya diğerinin arkasına düştüğü bir toplum olarak tanımlamıştır. İşçi sınıfının sömürülmesini durdurmak amacıyla işçi sınıfının kapitalist sınıfa karşı ayaklanacağını

ummaktaydı. Etnik açıdan dışlananları da bu durumda görmekteydi.] Booker T. Washington vb. [Siyahların ayrımcılığa ve haklarından mahrum bırakılmasına karşı yasal mücadelelerin peşine düşmüştür.] Max Weber, 1906'dan başlayarak etnik ilişkilerin mikro sosyolojisinin temellerini attı. Weber, biyolojik özelliklerin, ortak özellikler olarak düşünülmedikçe grup kuruluşunun temeli olamayacağını savundu. Bir etnisiteyi yaratan ve diğerinden ayıran işte bu ortak algı ve ortak geleneklerdi. Bu, bir etnik grubun, bir gruba mensubiyete ilişkin sosyal algının dışında, yalnızca biyolojik benzerliklerden oluştuğuna inanan birçok çağdaşının görüşlerinden farklıdır (Banton, 2008, s. 1285). Etnik sosyoloji ile ilgili modern teorisyenler içinde; Eduardo Bonilla-Silva, Patricia Hill Collins ve Denise Ferreira da Silva'yı gösterebiliriz.

Etnik sosyoloji sosyolojinin bir parçasıdır, yönlerinden biridir (aile sosyolojisi, kırsal sosyoloji vb. gibi). Etnososyolojinin konusu, etnik grupların gelişimi ve işleyişinin sosyal yönlerini, kimliklerini, çıkarlarını ve öz örgütlenme biçimlerini, sosyal çevre, kolektif davranış kalıplarını, etnik grupların etkileşimlerini, bu gruplara dâhil olan bireyler arasındaki ilişkileri ve etnik kökenleri inceleyen bir bilimdir. Batı sosyolojisinde bu yöne daha çok ırk ve etnik ilişkiler sosyolojisi denir. Toplumun en basit etnik gruplardan karmaşık modern sosyal sistemlere dönüşümünü araştırır. Etnososyologların geliştirdiği/ ilgilendiği bazı konular: Etnik faktörlerin nüfusun sosyal yapısı ve göçü üzerindeki etkisi, etnik köken dikkate alınarak işgücü kaynaklarının kullanımı ve rasyonel dağıtımı, etnik kimliğin toplumsal belirlenmesi, etnik gruplar arası ilişkiler, etnik gruplar arası çatışmalar, değer yönelimlerinin etnik özellikleri, davranış kalıpları, sosyal gruplardaki kültürel ilgiler ve ihtiyaçlar, iki dillilik de dâhil olmak üzere etnik dilsel süreçler sayılabilir (Dugin, 2011, s. 20-25).

Celalettin Yanık'a göre "Sosyolojik anlamları sorgulanmaya çalışılan kimlik, etnisite, etnik kimlik ve milliyetçilik, bireysel çapta bir kavrayıştan daha çok topluluksal ve toplumsal temelde ele alınması gereken kavramlardır. Etnisite, kimlik ve ulus kavrayışı yoğun bir biçimde milliyetçiliği, aynı zamanda etnik milliyetçiliği etkileyen siyasi bir algılanış olarak ele alınması gerekmektedir" (Yanık, 2013, s. 234). Nazmi Avcı ve Fırat Şirin'e göre ise "Farklı etnik gruplar çalışmada tespit edilen toplumsal bütünleşme ve farklılaşma alanlarını katı bir şekilde tanımlamaktan ziyade akışkan olarak tanımlamaktadır. Böylelikle değişen toplumsal durumlara daha hızlı adapte olunmaktadır. Son olarak farklı etnik gruplar kendi gruplarını siyasi arenada destekleme eğilimindedir" (Avcı & Şirin, 2020, s. 44). Bir etnik köken veya etnik grup, kendilerini diğer gruplardan ayıran algılanan ortak nitelikler temelinde birbirleriyle özdeşleşen bir grup insandır. Bu nitelikler ortak bir köken ulusunu veya ortak soy dizilerini, gelenekleri, dili, tarihi, toplumu, dini veya sosyal davranışı içerebilir (Chandra, 2012, s. 69-70). Etnik köken terimi, özellikle etnik milliyetçilik durumlarında sıklıkla ulus terimiyle birbirinin yerine kullanılır (Garrick, 2010, s. 389).

Etnik köken, miras alınan veya toplumsal olarak empoze edilen bir yapı olarak yorumlanabilir. Etnik üyelik, paylaşılan bir kültürel miras, soy, köken efsanesi, tarih, vatan, dil, lehçe, din, mitoloji, folklor, ritüel, mutfak, giyim tarzı, sanat veya fiziksel görünüm ile tanımlanma eğilimindedir. Etnik gruplar, grup kimliğine bağlı olarak dar veya geniş bir genetik ata yelpazesini paylaşabilir ve birçok grup karışık genetik atalara sahip olabilir (Salter, 2013, s. 256). Dil değişimi, kültürleşme, evlat edinme ve dini dönüşüm yoluyla bireyler veya gruplar zamanla bir etnik gruptan diğerine geçebilir. Etnik gruplar alt gruplara veya kabilelere bölünebilir ve bunlar zamanla endogami veya ebeveyn gruptan fiziksel izolasyon nedeniyle ayrı etnik gruplar haline gelebilir. Tersine, önceden ayrı olan etnik kökenler bir pan-etnisite oluşturmak üzere birleşebilir ve sonunda tek bir etnik köken halinde birleşebilir. Bölünme veya birleşme yoluyla ayrı bir etnik kimliğin oluşumuna etnogenez denir (Gumilev, 1990, s. 322). Etnik grupları hem organik hem de icracı kriterler karakterize etse de, geçmişteki tartışmalar ilkelcilik ve yapılandırmacılık arasında ikiye bölünmüştü. 20. yüzyılın başlarındaki "İlkelciler" etnik grupları, farklı özellikleri uzak geçmişten bu yana devam eden gerçek fenomenler olarak görmekteydiler (Bayar, 2009, s. 1639). 1960'lardan sonra gelişen bakış açıları, etnik grupları giderek artan bir

şekilde toplumsal kurallar tarafından belirlenen kimliklere sahip sosyal yapılar olarak görmeye başlamıştır (Chandra, 2010, s. 251).

Etnik kökenle ilgili son dönemde birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar içinde; Thernstrom, Stephan “Amerikan Etnik Gruplarının Harvard Ansiklopedisi”, Steele, Liza G. Bostik, Amie; Lynch, Scott M. Abdelaaty, Lamis “Etnik Çeşitliliğin Ölçülmesi”, Smith, Anthony D. “Mitler ve Ulusun Anıları”, Smith, Anthony D. “Milliyetçilik ve modernizm: Güncel Milletler ve Milliyetçilik Teorilerine Eleştirel Bir Bakış”, Smith, Anthony D. “Milletlerin Etnik Kökenleri”, Sider, Gerald “Lumbee Kızılderili Tarihleri”, Seeger, A. “Suya Neden Şarkı Söyleniyor: Amazon Halkının Müzikal Antropolojisi”, Omi, Michael; Winant, Howard “1960’lardan 1980’lere Amerika Birleşik Devletleri’nde Irk Oluşumu”, Morales-Díaz, Enrique; Gabriel Aquino; & Michael Sletcher “Etnisite”, Magocsi, Paul Robert “Kanada Halkları Ansiklopedisi”, Levinson, David “Dünya Çapındaki Etnik Gruplar: Hazır Bir Referans El Kitabı”, Kappeler, Andreas “Rus imparatorluğu: Çok etnikli bir tarih”, Hobsbawm, Eric ve Terence Ranger “Geleneğin İcadı”, Healey, Joseph F. ve Eileen O’Brien. “Irk, etnik köken, cinsiyet ve sınıf: Grup çatışması ve değişimin sosyolojisi”, Eysenck, H. J. “Irk, Eğitim ve İstihbarat”, Eriksen, Thomas Hylland “Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Perspektifler”, Danver, Steven L. “Dünyanın Yerli Halkları: Gruplar, Kültürler ve Güncel Sorunlar Ansiklopedisi”, Craig, Gary “Irk ve etnik kökeni anlamak: Teori, tarih, politika, uygulama”, Billinger, Michael S. “Biyolojik Bir Kavram Olarak Etnisiteye Başka Bir Bakış: Antropolojiyi Irk Kavramının Ötesine Taşımak” Barth, Fredrik “Etnik gruplar ve sınırlar. Kültür farklılığının sosyal organizasyonu”, F. Barth “Etnik gruplar ve sınırlar”, Banks M. “Etnisite: Antropolojik yapılar”, N. Glazer, D.P. Moynihan “Etnik köken: Teori ve deneyim”, Geertz S. “Kültürlerin yorumlanması”, Tishkov V. Sovyetler Birliği’nde ve sonrasında etnik köken, milliyetçilik ve çatışma”, Brubaker R. “Gruplar olmadan etnik köken”, Lebedeva N. M. “Etnik ve kültürlerarası psikoloji”, Lurie S. V. “Milliyetçilik, etnisite, kültür: Bilim ve tarihsel uygulama kategorileri”, Petrenko V. F. “Çok boyutlu bilinç: Psikosemantik paradigma”, Skvortsov N. G. “Etnisite ve dönüşüm süreçleri”, “Toplumsal değişim sürecinde etnik köken”, “Sosyal antropolojide etnik köken sorunu”, “M. Weber’in teorik mirası ve modern sosyolojide etnik köken sorunları”, “Etnisitenin sosyal doğası: sosyolojik ve sosyo-antropolojik yönler”, “Etnisite ve milliyetçilik: Milliyetçiliğin etnik kökenleri”, “Etnisite, ırk ve üretim tarzı: Marksist bir bakış açısı”, “Etnik köken: sosyolojik bir bakış açısı”, “Etnik kökenin doğası/ Sibiryaya: Sibiryaya kimliğinin sorunları”, Soldatova G. A. “Etnik gruplar arası gerilimin psikolojisi” vb. çalışmalar sayılabilir.

Etnik köken terimi çoğu modern toplumun çok ırklı doğası fikri doğrultusunda kullanılmaktadır. Genel olarak etnolojide “etnik köken” teriminin açık ve genel kabul görmüş bir tanımı henüz geliştirilmemiştir. Avrupa biliminde bu terim başlangıçta genellikle “bir etnik grubun bir dizi karakteristik kültürel özelliği” anlamına gelmekteydi. Modern fikirlere göre etnisite, etnik topluluk üyelerinin kendileri için önemli olduğunu düşündükleri ve öz farkındalıklarının altında yatan özelliklerden oluşan, kültürel farklılıkların sosyal örgütlenme biçimi olarak temsil edilebilir. Bu özellikler aynı zamanda bir veya daha fazla ortak isme sahip olmayı, ortak kültür unsurlarını, ortak bir köken fikrini ve bunun sonucunda ortak bir tarihsel hafızanın varlığını da içerir. Aynı zamanda, kişinin kendisini özel bir coğrafi bölgeyle ilişkilendirmesi ve grup dayanışması duygusu da vardır. Etnik köken tanımı aynı zamanda bir etnik topluluğun, temel bağlantılara sahip olduğu diğer topluluklarla (etnik, sosyal, politik) ilişkili olarak kültürel olarak kendini tanımlamasına da dayanmaktadır. Kural olarak, etnik kökene ilişkin grup içi ve dış fikirler arasında önemli bir fark vardır: etnik topluluğu belirlemek için hem nesnel hem de öznel kriterler vardır. Antropolojik türdeki farklılıklar, coğrafi köken, ekonomik uzmanlaşma, din, dil ve hatta maddi kültürün özellikleri (yiyecek, giyim vb.) bu tür kriterler olarak kullanılmaktadır (Sadokhin, 2000, s. 10).

1. SİBİRYA HALKLARININ KISA TARİHİ VE GÖÇLER

Sibirya, adını Sibir Hanlığı'ndan almaktadır. Sibirya, Kuzey Asya'da geniş bir doğal ve tarihi bölgedir; batıdan Ural Dağları ile doğudan Arktik ve Pasifik Okyanuslarının bölgelerini ayıran havza sırtları ile sınırlanmıştır. Kuzeyde Arktik Okyanusu kıyısında, güneyde Rusya'nın devlet sınırınıdır. 16.-18. yüzyıllarda büyük bir kısmı Rusya'nın bir parçası haline gelmiş ve Asya kısmını oluşturmuştur. Sibirya topraklarında Xiongnu İmparatorluğu ve Tanshihai İmparatorluğu gibi Türk, Jurchen ve Moğol halklarının devletleri bilinmektedir. İnsanlık tarihinin en büyük imparatorlukları Sibirya topraklarında doğdu - Büyük Türk Kağanlığı (V-VIII yüzyıllar) ve Cengiz Han imparatorluğu (XIII-XIV yüzyıllar). Sibirya, en yüksek gelişme döneminde tamamen bu devletlerin bir parçasıydı. Türk Kağanlığı için 576, Türklerin Doğu'da Çin'i fethettiği ve Batı'da Kırım'da ve güneyde Bizans ordusunu yenerek bu devletleri yok ettiği zamanlardı. Hunlar (Eftalitler), Sasani İran'ını fethettiler. 607'de Sibir Han (Şibir Han Türk-şad), Türk ordusunu zaferle Çin'e sokarak Doğu Türk Kağanlığında iktidara geldi. 13. yüzyılda Moğol ve Türk halklarını birleştiren Cengiz Han, özellikle Asya ve Sibirya'nın çoğunu ele geçirek Kaganat'ın başarısını tekrarlamıştır (Osipov, 2014 s. 1-5).

Rus halkının Sibirya'ya ilk kez çok eski zamanlarda girdiği bilinmektedir. Novgorodluların 9. yüzyılda Beyaz Deniz boyunca Yugorsky Shar Boğazı'na ve daha da ötesinde Kara Deniz'e doğru yürüdükleri kesindir. Bu tür yolculukların ilk kronik kanıtı, Rus tarih yazımında Sibirya tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen 1032 yılına kadar uzanmaktadır. Daha sonraki zamanlarda Novgorodlular kürk için Yugra Shar'ın ötesinde düzenli yelken açma konusunda ustalaştılar. Ob'ye yapılan bir ticaret yolculuğundan ilk söz, 1139'da Novgorodian Andriy'nin Ob'ya gittiği ve oradan büyük bir kürk kargo getirdiği zaman kaydedildi. Ob'un ağzında, Rus tüccarların mallarını Sibirya kürkleriyle takas ettiği bir ticaretin olduğu bir Rus yerleşim yeri vardı. Özellikle L. R. Kyzlasov'un "Sibirya'nın Antik Kentleri" kitabında, 12. - 13. yüzyılın başlarında Rus tüccarlarının zaman zaman Yenisey'e kadar ticaretle Sibirya'ya, Sibirya'nın şehirlerine girdiğine dair versiyonlar vardır. Profesör Kyzlasov'a göre, Kırgız Kaganatı Moskova Rusya'sına dâhil edilmeden önce Orta Çağ Sibirya'sındaki ana ticaret merkezleri, kaybolan Grustina ve Serponov şehirleriydi (Kyzlasov, 1997, s. 131-138).

Geçtiğimiz bin yıl boyunca Enets, Nenets, Hunlar, Xiongnu, İskitler ve Yugurlar gibi farklı göçebe grupları Sibirya'nın çeşitli yerlerinde yaşadı. Yenisey vadisi ve Altay Dağları'ndaki Afanasievo ve Taştık kültürleri, Avrasya'daki Hint-Avrupa göçleriyle ilişkilidir. Proto-Moğol Kitan halkı da bölgenin bazı kısımlarını işgal etti. 13. yüzyılda Moğol İmparatorluğu döneminde Moğollar bu bölgenin büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdir (Naumov, 2006, s. 44). Altın Orda'nın dağılmasıyla birlikte 15. yüzyılın sonlarında özerk Sibir Hanlığı kuruldu. Türkçe konuşan Yakutlar, 13. ve 15. yüzyıllar arasında Moğol kabilelerinin baskısı altında Baykal Gölü bölgesinden kuzeye göç etti (Pakendorf, 2006, s. 334). Sibirya seyrek nüfuslu bir bölge olarak kaldı. Tarihçi John F. Richards şunu yazdı: "... erken modern Sibirya'nın toplam nüfusunun 300.000 kişiyi aştığı şüphelidir" (Richards, 2020, s. 538). Rusya'nın Batı'da artan gücü, 16. yüzyılda Sibirya Hanlığı'nın altını oymaya başladı. Önce tüccar ve Kazaklardan oluşan gruplar bölgeye girmeye başladı. Rus Ordusu, Avrupa'dan göç eden yeni Rus yerleşimcileri korumak için daha doğuda kaleler kurmaya yönlendirildi. Mangazeya, Tara, Yeniseysk ve Tobolsk gibi kasabalar gelişti ve sonuncusu 1590'dan itibaren Sibirya'nın fiili başkenti oldu. O dönemde Sibir, Tobolsk yakınlarındaki Kaşlık'taki bir kalenin adıydı. Gerardus Mercator, 1595'te yayınlanan bir haritada Sibirya'yı hem bir yerleşimin hem de Ob'un sol kolu boyunca uzanan çevredeki bölgenin adı olarak işaretlemişti (Richards, 2020, s. 538). Diğer kaynaklar yerli bir Tunguz halkı olan Siberlerin, Rusya'nın Uralların ötesine yayılmasına karşı şiddetli bir direniş gösterdiğini iddia etmekteydiler. Bazıları "Sibirya" teriminin kendi etnik adlarının Ruslaştırılması olduğunu öne sürmekteydiler (Crossley, 2002, s. 213).

17. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Rusya, Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan kontrol alanları kurmuştu. 1709 yılına gelindiğinde yaklaşık 230.000 Rus Sibirya'ya yerleşmişti (Goodlett, 2010, s. 9-10). Sibirya, iç sürgünlerin gönderildiği yerlerden biri haline gelmiştir.

Sürgün, 19. yüzyılda 800.000'den fazla kişinin sürgüne gönderilmesiyle Rusya'nın başlıca cezalandırma uygulamasıydı (Barker, 2010, s. 441). Sibiry'a'daki ilk büyük modern değişiklik, 1891-1916 yılları arasında inşa edilen Trans-Sibiry'a Demiryoluydu. Bu, Sibiry'a'yı II. Nicholas'ın (hükümdarlık dönemi 1894-1917) hızla sanayileşen Rusya'sına daha yakından bağladı. 1801 ile 1914 yılları arasında yaklaşık yedi milyon Rus, Avrupa'dan Sibiry'a'ya göç etti (Fisher, 1958, s. 989-990). 1859 ile 1917 arasında yarım milyondan fazla insan Rusya'nın Uzak Doğu'suna göç etti (Stephan, 1996, s. 62). Sibiry'a geniş doğal kaynaklara sahiptir: 20. yüzyılda bu kaynaklar geniş çapta sömürülmüş ve bölge genelinde sanayi kentleri ortaya çıkmıştır (Hill, 2013, s. 4-5). Sovyetler Birliği'nin ilk on yıllarında (özellikle 1930'larda ve 1940'larda), hükümet, önceki katorga sisteminin yerine bir ceza çalışma kampları sistemini yönetmek için Gulag devlet kurumunu kullandı (Viola, 2007, s. 3).

1991'de Sovyet hükümetinin düşmesinden sonra kamuoyuna açıklanmayan yarı resmi Sovyet tahminlerine göre, 1929'dan 1953'e kadar çoğu Sibiry'a'da olmak üzere 14 milyondan fazla insan bu kamplardan ve hapishanelerden geçti. Yedi ila sekiz milyon kişi daha (bazı durumlarda tüm milliyetler veya etnik kökenler dâhil) Sovyetler Birliği'nin uzak bölgelerine sınır dışı edildi (Conquest, 1997, s. 1317-1319). 1941'den 1943'e kadar II. Dünya Savaşı sırasında yarım milyon (516.841) mahkûm kamplarda öldü. Diğer dönemlerde ölüm oranı nispeten daha düşüktü (Courtois, 1999, s. 206). Gulag köle-çalışma kamplarının boyutu, kapsamı ve ölçüğü hâlâ pek çok araştırma ve tartışmanın konusu olmaya devam etmektedir. Birçok Gulag kampı kuzeydoğu Sibiry'a'nın son derece uzak bölgelerinde faaliyet gösteriyordu. En iyi bilinen kümelenmeler arasında Kolyma boyunca Sevvostlag (Kuzey-Doğu Kampları) ve 1952'de 69.000 mahkûmun yaşadığı Norilsk yakınındaki Norillag vardı (Courtois, 1999, s. 239). Kuzey Sibiry'a'nın Norilsk ve Magadan gibi büyük sanayi şehirleri, tarafından inşa edilen kamplar daha da büyütüldü. Mahkûmlar buralarda eski mahkûmlar tarafından yönetilmekteydi (Chamberlain, 2003, s. 1-7). Sibiry'a'da tarihte birçok önemli devlet kaydedilmiştir. Bunlar içinde: Xianbei Eyaleti, İlk Türk Kağanlığı, Doğu Türk Kağanlığı, İkinci Türk Kağanlığı, Moğol İmparatorluğu, Sibiry'a Hanlığı, Rusya Çarlığı, Rusya İmparatorluğu, Rusya Cumhuriyeti, Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti, Uzak Doğu Cumhuriyeti, Tuvan Halk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu sayılabilir.

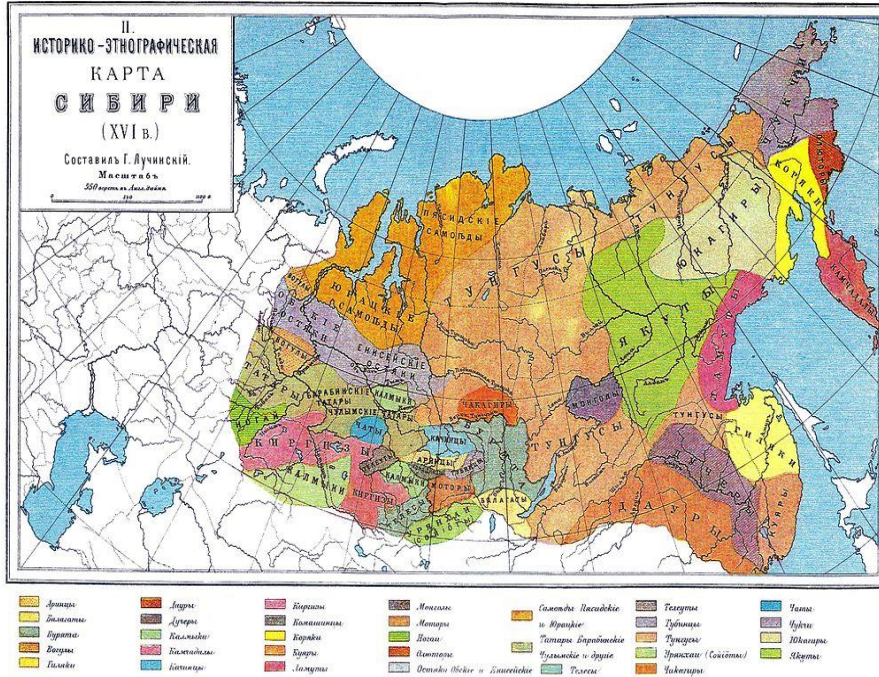
Sibiry'a'nın ilk haritası 1671'de çizilmiştir. Birinci (1725-1730) ve İkinci Kamçatka (1733-1741) seferlerini Vitus Bering düzenlemiştir (Ol'derogge, 1980, s. 10-35). Sibiry'a'yı ve komşu bölgeleri araştıranlar arasında; Semyon Dezhnev, Ignatiy Milovanov, Nikolay Spafariy, Alexey Chirikov, Richard Maack, Pavel Nebolsin, Jan Çersky, Vladimir Arsenyev, Foma Augustinovich, Daniel Messerschmidt, Johann Eberhard Fischer, Jean Chappe d'Autroche, Johann Gmelin, Henry Seeböhm vb. kâşifler vardır. Urallar ile Pasifik Okyanusu arasındaki seyrek nüfuslu bölgeyi kalkındırma hedefiyle yola çıkan Sovyet devleti, tarihi boyunca Sibiry'a'da 185 şehir kurdu. Bu değerın ağırlığı şu durumla daha da güçlenmektedir: SSCB'nin var olduğu yıllar boyunca ülkede toplamda 230 yeni şehir ortaya çıkmıştır (Mogilevkin, 2010, s. 317). Dolayısıyla Sibiry'a, ülkede yeni kentsel inşaatın en hızlı gerçekleştiği bölge örneğiydi, ancak bununla birlikte bir dizi ilgili kentsel planlama sorunu da ortaya çıkmıştır (Rezvanov, 2018, s. 111).

Genel olarak, Sibiry'a'daki yeni kentsel gelişimin ölçüğü etkileyici görünüyordu. Büyük bölgesel üretim kompleksleri (TPC'ler) içerisinde, en yoğun hızda yeni yerleşim birimleri inşa edildi. Örneğin, 1980'lerin ikinci yarısında Batı Sibiry'a petrol ve gaz kompleksi bölgesinde (Tyumen ve Tomsk bölgeleri) 19 inşaat şehri, 19 işçi köyü, 14 jeolog köyü, 32 kompresör istasyonu köyü ve kalıcı ikamet köylerine dönüşme eğiliminde olan 46 dönüşümlü kampta gerçekleştirildi. Dinamikler gerçekten etkileyici görünüyordu: "1960'ların ortalarında. Tyumen bölgesinde 16. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkan 7 şehir vardı. 20. yüzyılın ortalarına kadar, ardından 1960-1980'ler boyunca. Bölgedeki şehir sayısı 16 kat arttı, bunların 10'u 1980'lerde kuruldu (Yur'yevna, 2007, s. 302). Devlet Üniversitesi İktisat Yüksek Okulu Demografi Enstitüsü'nün 'Strateji 2020'nin revizyonu kapsamında hazırlanan 'Rusya'nın Kalkınmasında Göç' raporunda, geçmişte Sibiry'a ve Uzak Doğu'nun nüfusunun arttığı

belirtiliyor. Ancak yirmi yılda (1990'dan 2010'a) iki milyon kişi azalmıştır. Bu büyük ölçüde Rusya'nın Avrupa kısmına yapılan iç göçten kaynaklanmaktadır" (Sibirsky Okrug, 2014, s. 1). Yakın gelecekte, Rusya'nın Sibirya bölgesinden batıya nüfus göçünde önemli bir değişiklik beklenmemelidir ve muhtemelen nüfusun göç faaliyeti, yalnızca nüfusun payındaki azalma nedeniyle 2025 yılına kadar % 9 azalacaktır. Devlet Üniversitesi-İktisat Yüksek Okulu Demografi Enstitüsü'nden araştırmacılar, en hareketli işgücü kaynağı olan gençliğin olduğuna inanmaktadırlar (Sibirsky Okrug, 2014, s. 2). Sibirya'nın en önemli yerleşim bölgeleri; Novosibirsk, Krasnoyarsk, Omsk, Tümen, Barnaul, İrkutsk, Tomsk, Kemerovo, Novokuznetsk, Ulan-Ude, Sürgüt, Çita, Nijnevartovsk, Bratsk, Angarsk, Abakan, Yakutsk, Kızıl vb. şehirlerden oluşmaktadır.

2. SİBİRYA'NIN YERLİ HALKLARININ SOSYOLOJİSİ

Sibirya seyrek nüfuslu bir ülkedir, ancak birçok dil grubunun temsilcileri [etnik grupları] tarihsel olarak burada yaşamıştır. Bazı tahminlere göre 16. yüzyılın sonu - 17. yüzyılın başlarında Sibirya ve Uzak Doğu topraklarında yaklaşık iki yüz bin kişi yaşıyordu. B. O. Dolgikh'in 50'li yıllardaki hesaplamalarına göre XVII. yüzyıl 160 bin yerli halk vardı ve 1897 nüfus sayımına göre bunların sayısı 822 bin kişiye yükselmişti (Skobelev, 2002, s. 34). Tüm Rusya Nüfus Sayımına (2010) göre, Rusya genelinde Sibirya'nın yerli halklarının sayısı şu şekilde tahmin edilmektedir. *Türk halkları*; Yakutlar (478100), Tuvalılar (263934), Hakasyalılar (72959), Altaylılar (70800), Şorlar (12888), Dolganlar (7885), Sibirya Tatarları (6779), Teleütler (2643), Tofalar (761), Çulım halkı (355) *Moğol halkları*; Buryatlar (461389), *Tunguz-Mançu halkları*; Evenks (38396), Evenler (21830), Nanai halkı (12160), Ulchi (2913), Udege insanları (1657), Orochi (686), Negidalyalılar (567), Oroks (346), *Samoyed halkları*; Nenets (44640), Selkuplar (4249), Soyalar (3579), Nganasalılar (834), Enetler (237), *Finno-Ugor halkları*; Hantı (30943), Muncie (12269), *Çin-Tibet halkları*; Havzalar (276), *Çukotka-Kamçatka halkları*; Çukçi (15908), Koryaklar (8743), Itelmanler (3180), Çuvanlar (1087), Alyutorlular (40), Kereki (4), *Eskimo-Aleut halkları*; Eskimolar (1738), Aleutlar (482), Nivhi (5162), *Yenisey halkları*; Kets (1492) kişidir (Vserossiyskaya perepis' naseleniya, 2010, s. 1-105). Toplamda yerli halkların nüfusu 1.591.911'dir. 16. yüzyıl Sibirya'sının tarihi ve etnografik haritası:

Kaynak: Istoriko-etnograficheskaya karta Sibiri XVI veka. Illyustratsiya iz entsiklopedii Brokgauza i Yefrona. Moskva.

Nüfusun çoğunluğu son yüzyıllarda göç etmiş Ruslardan oluşmaktaydı. 18. yüzyılda yerli nüfustan sayıca üstünlerdi. Çarlık döneminde bile Sibiryaya ve Orta Asya'nın uzak ve yaşanması zor bölgeleri siyasi muhalifleri ve suçluları sürgün etmek için kullanılıyordu. Stalin'in yönetimi altında kurulan hapishaneler ve ceza kamplarından oluşan sistem olan Gulaglar korkunç bir üne kavuşmuştur. Ancak Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte bu bölgelere yapılan sürgünler durduruldu. 1920'lerden itibaren, nüfus yapısını göçmenlerin lehine sabitleyen Sibiryaya endüstrisi teşvik edildi. 1926'dan 1927'ye kadar genç Sovyet devleti, kutup bölgesinin halkları ve kültürü hakkında daha kesin bir genel bakış elde etmeye çalıştı (Polar Census, 2020, s. 1-3). İkinci Dünya Savaşı sırasında, Almanların Sibiryaya'ya ilerleyişinden itibaren tüm sanayi tesisleri güvenli hale getirildi ve bununla bağlantılı olarak yüzbinlerce insan oraya yerleştirildi.

Kuzey, Sibiryaya ve Rusya'nın Uzak Doğu'sunun yerli halkları, Altay ve Ural dil ailelerinin yanı sıra Paleosiyatik diller ve diğerlerinden oluşan halklardan oluşur. En büyükleri Tuvalılar, Buryatlar, Hakaslar, Yakutlar ve Altaylılardır. Kendi cumhuriyetleri olmayan daha küçük etnik gruplar şunları içerir: Chukchi, Evenks, Evens, Koryaks, Nenets, Khanty ve Mansi'nin yanı sıra Yukagirler. Sovyetler Birliği'nde Sibiryaya'nın yerli halklarının çoğu, devlet çiftliklerinde zorunlu yerleşim ve kolektifleştirmeden etkilenmiştir. Yerli halklara yönelik en büyük tehdit, Rusya'nın Asya kısmındaki petrol, gaz, kömür, elmas ve altın gibi maden kaynaklarının endüstriyel olarak geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak, alkolizm çok büyük bir sorunu temsil etmektedir: Birçok küçük halkın dili, özellikle de endüstriyel gelişme nedeniyle kullanıldıkları ortamın kaybolduğu yerlerde, yok olmanın eşiğindedir. Pek çok sanayileşmiş ülke gibi Rusya da kendi nüfusunda azalma yaşıyor.

Her ne kadar Moskova veya Saint Petersburg gibi metropol alanlar bugün büyümeye devam etse de, Sibiryaya veya Uzak Doğu gibi bölgeler şu anda göç (daha büyük şehirlere ve hatta yurt dışına), durgun yaşam beklentisi ve daha az doğum nedeniyle artan nüfus azalmasıyla karşı karşıyadır. Nüfus eğrileri tipik olarak 1940'lardan 1990'a bir artış ve 1990'dan günümüze bir düşüş göstermektedir. Kutup altı bölgelerde nüfusun Avrupalı göçmenlerden oluşan oranı ne kadar büyük olursa dalgalanma da o kadar büyük olmaktadır. Çinli tüccarların iki ülke arasında ulaşımı artık daha kolay olduğundan, 1990'ların başından bu yana Çin Halk Cumhuriyeti ile sınır bölgesinde ticaret faaliyetlerinde artış yaşanmaktadır. Tahminler, çoğu zaman geçici, bazen de belirsiz bir süre için Rusya tarafına yerleşen birkaç yüz bin Çinli göçmenin bulunduğunu göstermektedir (Berlin-Institut, 2016, s. 1-3). Giderek daha fazla sayıda yeni göçmen Sibiryaya'daki büyük şehirlere taşınmaktadır. Yerel Rus halkı, resmi Rus politikacılar tarafından da propagandası yapılan bu gelişmeye şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Çin tarafında genişletici bir yerleşim politikasına ilişkin korkular ve 3.000 km'ye kadar uzunluktaki ortak sınır boyunca güvenliğe yönelik bir tehdit söz konusudur. Sibiryaya'nın kilometrekare başına yaklaşık üç kişilik bir yoğunluğu var ve bu da Sibiryaya'yı gezegendeki en az nüfuslu bölgelerden biri yapmaktadır. Sakinlerin çoğu Rus'tur; bunlar dört yüzyıl önce Doğu Avrupa'da yaşayan Slavların soyundan gelmektedirler. Sibiryaya'daki Slav olmayan en büyük Rus vatandaşları grupları arasında yaklaşık 400000 Volga Almanı da bulunmaktadır (Dumasy, 1997, s. 94-108). Din, Sibiryaya sakinlerinin hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Çok sayıda din uygulanmaktadır. Baskın din Ortodoks ibadetidir. Yerli halklarda ise Şamanizm'e paralel olarak devam inancına devam etmektedir. Buryatlar Budist'tir. Şamanistler için olduğu gibi onlar için de Baykal Gölü üzerindeki Olkhon adası gibi bazı yerler kutsaldır. İslam özellikle güneyde Tatarlar arasında mevcuttur. Yahudilik maden havzalarında ve Birobidjan'da mevcuttur. Yerli halkın büyük bir kısmı "kamlık" inancı üzere yaşamaktadır.

Yakutlar (kendi adı – Yakutça; Saha, çoğul Sakhalar), Yakutya'nın yerli nüfusu olan bir Türk halkıdır. Yakut dili Türk dil grubuna aittir. 2010 Tüm Rusya Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Rusya'da, çoğunlukla Yakutya'da (466,5 bin), ayrıca Irkutsk, Magadan bölgeleri, Habarovsk ve Krasnoyarsk bölgelerinde 478,4 bin Yakut yaşamaktadır. Yakutlar, Yakutya'nın en baskın halkıdır (nüfusun %49,9'u) ve Rusya Federasyonu sınırları içindeki Sibiryaya'nın yerli halklarının en büyüğüdür. (Buryat v tselom bol'she, 2010, s. 1-2) Yakutya Anayasa Mahkemesi 2016 yılında

verdiği bir kararla Yakut halkının bölgenin yerlisi olduğuna karar vermiştir. (Etnokratiya ili zashchita svoikh prav, 2016, s. 2-4) Yakutların geleneksel ekonomisi ve maddi kültürü, Orta Asya'daki pastoralistlerin kültürüne benzer pek çok özelliğe sahiptir. Orta Lena'da, sığır yetiştiriciliği ile kapsamlı ticaret türlerini (balıkçılık ve avcılık) ve bunların maddi kültürünü birleştiren, Doğu Sibirya iklimine uyarlanmış bir Yakut ekonomisi modeli geliştirilmiştir. Özellikle, zorlu iklim koşullarında hayata mükemmel bir şekilde adapte olan Yakut ineklerinin ve Yakut atlarının eşsiz ırklarına dikkat çekilebilir. Yakutistan'ın kuzeyinde kendine özgü bir kızakla ren geyiği gütmeye türü de yaygındır. Konut, huş ağacı kabuğuyla kaplı bir kütük kulübesi (Yakut. balagan; Yakut yurt) ve urasa (Yakut. uraha) idi. 20. yüzyıldan beri Yakutlar kulübeler inşa etmeye başlamıştır. Kültüre göre (Yakutların kültürü, gelenekleri ve ritüelleri halk inançlarıyla yakından ilişkilidir), Yakut evinde ailenin reisi bir erkektir ve ana yiyecek sağlayıcısıdır. Ev işleri - yemek pişirme, çamaşır yıkama, evi yıkama ve temizleme vb. diğer kültürlerde olduğu gibi genellikle sadece kadınlar tarafından yapılır, çünkü kadın ocağın bekçisidir. Küçük yaşlardan itibaren kızlara bir evi nasıl yönetecekleri öğretilirken, erkek çocuklara el sanatları, avcılık ve en önemlisi hayvancılığın nasıl sürdürüleceği öğretiliyor çünkü onlar hayvancılığı zenginliğin sembolü olarak kullanmaktadırlar. Saha halkının kültür ve gelenekleri nesilden nesile aktarılıyor; kültür, inanç ve geleneklere dair her geçen gün daha fazla ayrıntı yanlış yorumlanıp aktarılıyor. Örneğin Yakut erkeği evi yönetir, çamaşır yıkayan ailenin reisi ise kadındır. Bu onların kültürü ve gelenekleri açısından büyük bir hatadır. Bunun nedeni ise halkın kültürünün kaybolması, kentleşme ve babasız çocuk yetiştirilmesidir. Antik çağda, Yakutya'nın kuzeyindeki yerli halklar (Yakutlar dâhil), "Yakut Laika" adı verilen bir köpek türü yetiştirdiler. Ayrıca iddiasızlıklarıyla öne çıkan büyük Yakut köpeklerinin avlu cinsi de yaygındır. Hikâye anlatıcıları tarafından nesilden nesile aktarılan antik destan Olonkho yaygın bir halk kültürüdür. Yakut halk şarkıcıları gırtlak şarkılarını kullanırlardı. Müzik aletleri arasında en ünlüsü arpın Yakut versiyonu olan khomus ve yaylı çalgı kylykh'dir (kyryimpa). Buna ek olarak Yakutlar, artık unutulmuş bir dizi başka telli çalgıyı da kullanıyorlardı. Özgün bir kültürel fenomen sözdedir. Dinleri ise "Tengricilik" veya "Aiy"dir. Rusların geliştirmeden önce Yakutlar arasında Tengricilik yaygındı. Yakut mitolojisinde Takara (Tengri) adını taşıyacak ayrı bir tanrı olmamasına ve kelimenin kendisi prensipte çoğul (takaralar) olarak kullanılan "tanrı" kavramıyla aynı olmasına rağmen, Yakut dini fikirleri genellikle bir tür Tengriizm olarak kabul edilir (birçok benzer özelliğe ve ortak bir köke sahip olan tüm Türk-Moğol dini fikirlerini içeren kavram) Yakutlar kendilerini güneş tanrısı Urun Aar'ın başkanlığındaki Aiy tanrılarının torunları olarak görmekteydiler (Ochir, 2016, s. 230-286).

Tuvalılar, eski isimler: Uriankhians, Soyons, Tannu-Tuvians olan Sibirya'da yaşayan Türki kökenli bir halktır. Tuva'da ana dil ve edebiyat alanında hemen hemen herkes Tuvanca'yı mükemmel düzeyde konuşmaktadır. Tuva boğaz şarkısı – Tyva'nın en teknik ustaları, tüm "khoomey" stillerinin çeşitliliğini hayran kalacak şekilde sergilemektedirler: kargyraa, khorekteer, khoomey, sygyt, borbannadyr, ezengileer, khovu kargyraaza, vb. Yaz sonunda düzenlenen hayvan yetiştiricileri festivali "Naady" Tyva'daki en önemli etkinliktir. Ay takvimine göre yeni yıl olan "Şagaa", yeni yılı karşılamaya yönelik bir bayramdır. Tuva tarzı güreşte meşhurdur. Güzellik yarışmaları "Dangyna" (kızlar arasında) ve cesaret yarışmaları "Tazhy" (erkekler arasında) yapılmaktadır. Geleneksel Tuva ulusal kıyafetleri ve modern versiyonları hala kullanılmaktadır. Göçebe hayvancılıkla uğraşan pek çok halk gibi beslenmenin temelini et ve süt yemekleri oluşturur. Kuzu yan ürünlerinden yapılan yemekler lezzetli olarak kabul edilir, en meşhur yemek "İzig Han" kan sosisidir. Ayrıca Tuvanların ulusal yemekleri arasında boorzak (top şeklindeki un ürünü), dalgan ("un", gözleme olarak tercüme edilir), taraa (tahıllar) sayılabilir (Tishkov, 1994, s. 342).

Hakas (kendi adı - Khakastar ve Tadarlar; eski - Minusinsk Tatarları, Abakan (Yenisey) Tatarları, Achinsk Tatarları) , Hakasya'nın Türk yerli halkıdır ve en çok Hakas-Minusinsk Havzası'nın sol yakasında Güney Sibirya'da yaygındır. 19. yüzyılda birçoğu Ortodoksluğa geçmiştir. Ayrıca değişik akımları içeren geleneksel şamanizm (Tengricilik) de vardır. [Hakas Mirasının Merkezi - Hakas Şamanizminin Geleneksel Din Topluluğu "Ah-Chayan", Hakas

halkının geleneksel dini “Izykh”, Geleneksel din “Han Tigrir”] (Koz'min, 1925, s. 185) Hakasların manevi kültürü “Alyptyg nmakh” ve “Nymakh” destanlarından oluşmaktadır. Hakas halkı, Andronovo kültürü, Samoyed halkları, Tagar kültürü ve Yenisey Kırgız kültürü dâhil olmak üzere güney Sibirya'da yaşayan çeşitli antik kültürlerin doğrudan torunlarıdır. İmparatorluk Rusya'sında, Hakaslar çoğunlukla tarihi bağlamlarda kullanılan diğer isimlerle biliniyordu: Minusinsk Tatarları, Abakan Tatarları ve Yenisey Türkleri. Hakaslar cumhuriyetin toplam nüfusunun yalnızca %12'sini oluşturmaktadır. (1989 Nüfus Sayımı itibarıyla 78.500). Hakas halkı geleneksel olarak göçebe hayvancılık, tarım, avcılık ve balıkçılıkla uğraşıyordu. Belirli el sanatlarında da uzmanlaşmışlardır. Cumhuriyet zamanla daha sanayileşmiş olmasına rağmen koyun ve sığır gütmek hala yaygındır (Friedrich, 1994, s. 186).

Altaylılar (kendi adları - Altaylar, Altay-Kizhi; eski - Oirotlar, Telengitler, Tubalarlar ve Chelkanlar gibi alt etnik grupları da içeren Altay'ın yerli Türk halkıdır. Rusya'da, çoğunlukla özerk Altay Cumhuriyeti'nde yaşamaktadırlar (Potapov, 1969, s. 196). Altaylıların giyim kuşamında ortak özelliklerin yanında bir takım bölgesel farklılıklar da mevcuttur. Güney Altaylılar arasında erkek ve kadın giyimi, genellikle satın alınan kumaştan, bazen de deriden yapılan, geniş kollu, açık yakalı uzun bir gömlek ve geniş pantolonlarla karakterize edilmektedir. Üstüne, sağ tarafta büyük bir yanı olan, ayak parmaklarına kadar (içerisi kürk) gevşek bir koyun derisi paltosu giyilmektedir. Kürk manto geniş bir kumaş parçasıyla kuşaklı olup sadece kışın değil yazın da giyilmektedir. Altay yerleşimleri, birbirinden oldukça uzakta bulunan birkaç konut binasının bulunduğu küçük, dağınık köylerdir. Bu tür köyler kural olarak nehir vadilerinde bulunmaktadır. Huş ağacı kabuğundan yurtlarda otururlar. Altay halkı için en yaygın ve geleneksel yiyecek, ekşi ve kesilmiş sütün işlenmesinin çeşitli aşamalarını temsil eden et ve süt ürünleridir. Süt ürünleri arpa, yulaf ezmesi (talkan) veya tahıllar ve yenilebilir bitki kökleriyle tüketilir. En yaygın süt ürünleri türleri peynirlerdir. Ekşi kurut ve mayasız pyshtak'ın yanı sıra fermente süt çegeni (ayran) yanı sıra kıymız kısrağ sütünden yapılmaktadır. Et ağırlıklı olarak haşlanmış olarak tüketilmektedir. Kyucho et çorbaları başta buğday, arpa olmak üzere çeşitli tahıllardan hazırlanmaktadır. Koyun ve atların bağırsaklarından haşlanmış olarak yenen çeşitli yemekler hazırlamaktadırlar. (zhergom, kazy karta) Geleneksel Altay Şamanizm'i mitoloji ve doğaüstü varlıklar açısından zengindir. Altay mitolojisine uygun olarak, dünyanın birçok iyi ve kötü ruh tarafından yönetildiği ve iki tanrı tarafından yönetildiğine dair bir fikir vardır: dünyanın iyi yaratıcısı Ülgen ve kötü yeraltı hükümdarı ise Erlik'tir (Anokhin, 1924, s. 17-18). Güney Altaylılar çoğunlukla göçebe veya yarı göçebe hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. At, keçi, koyun ve sığır yetiştirmektedirler. Kuzey Altaylılar esas olarak birincil geçim kaynağı olarak avcılıkla uğraşmaktadırlar. Ana avları taygadan (kuzey ormanları) hayvanlardır. Ancak bazı Altaylılar küçük ölçekli tarım, toplayıcılık ve balıkçılıkla da uğraşmaktadırlar (Skutsch, 2005, s. 82). 20. yüzyılın başında Altaylılar arasında sınıf tabakalaşmasının işaretleri açıkça tanımlanmıştır. Resmi olarak arazi, mera ve geniş arazileri komşu topluluğun (ail, ulus) kullanımındaydı, ancak az miktarda hayvanı olan sıradan topluluk üyeleri aslında tüm arazinin yalnızca daha küçük ve en kötü kısmına sahipti; büyük ve daha iyi bir kısmı büyükbaş hayvan sahipleri, ataerkil-feodal aristokrasi (zaisanlar, başlıklar) ve kulakbaylar tarafından ele geçirilmiştir. Çarlık yönetimi öncesinde toplumu temsil eden bazı zaisan ailelerine sıradan cemaat üyeleri atanıyordu. Cemaat üyelerinden bazılarının hiçbir hayvanı ya da kendi çiftliği yoktu, zengin ailelerde ev kölesi (kuls) olarak yaşıyorlardı (Potapov, 1999, s. 39-40).

Şorlar, (Shor-Kizhi, Tadar-Kizhi) Batı Sibirya'nın güneydoğu kesiminde, özellikle Kemerovo bölgesinin güneyinde yaşayan, Türkçe konuşan bir halktır. “Şorlar”, Sibirya'da yaşayan bir etnik gruptur. Şorlar, Rusya'nın Kuzey Asya bölgesinde, özellikle de Kemerovo Oblastı'nda ve Altay Dağları çevresinde yerleşiktir. Dil olarak Şorca'nın yanı sıra Rusça da konuşabilirler. Geleneksel olarak, Şorlar avcılık, balıkçılık, tarım ve hayvancılık gibi geçim kaynaklarına dayanan bir yaşam tarzına sahiptirler. Geleneksel kıyafetleri, müzikleri ve diğer kültürel öğeleriyle tanınırlar. Ancak, modern zamanlarda, birçok Şor topluluğu çağdaş yaşam tarzlarına uyum sağlamıştır ve klasik geleneksel yaşam tarzlarını sürdürmekte zorlanan birçok

Şor da vardır. Bu, genel olarak kültürel çeşitliliğin ve değişimin bir yansımasıdır. Dolganlar, Sibiry'a yaşayan bir diğer etnik gruptur. Dolganlar, Rusya'nın Kuzey Asya bölgesinde, özellikle Taymyr Yarımadası'nda ve çevresinde yerleşiktir. Dolganlar, çoğunlukla avcılık, balıkçılık, göçebe hayvancılık ve geleneksel olarak ren geyiği yetiştiriciliği ile geçimlerini sağlarlar. Dolganlar, kendi dilinde Dolganca'yı konuşurlar ve genellikle Rusça da bilmektedirler. Geleneksel olarak ren geyiği sürülerini izleyerek ve avcılıkla geçimlerini sürdürerek, doğaya dayalı bir yaşam tarzına sahiptirler. Ancak, modern yaşamın etkisiyle birlikte, Dolgan toplulukları da değişen koşullara ayak uydurmakta ve çağdaş yaşam tarzlarına geçiş yapmaktadır. Dolgan kültürü, dil, müzik ve geleneksel el sanatları gibi unsurları içerir, ancak bu unsurlar zaman içinde değişiklik gösterebilir (Sibir' Atlas Aziatskoy Rossii, 2007, s. 664).

Sibirya Tatarları, Sibiry'da yaşayan bir Türk halkıdır. Sibiry'nın çeşitli bölgelerinde, özellikle de Tataristan ve çevresinde yerleşiktirler. Sibiry Tatarları, dil olarak Tatarca'yı konuşurlar ve genellikle Rusça da bilmektedirler. Geleneksel olarak, Sibiry Tatarları, tarım, hayvancılık ve avcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlarlardı. Ancak, tarihsel ve coğrafi koşullar nedeniyle, Sibiry'daki Tatar toplulukları farklı iklim ve çevresel koşullara uyum sağlamış ve geleneksel yaşam tarzlarından çeşitli ölçülerde sapmış olabilirler. Sibiry Tatarları, tarih boyunca çeşitli kültürel etkileşimlere maruz kalmışlardır. Bu etkileşimler, geleneksel Tatar kültürüne farklı öğelerin eklenmesine ve evrimine neden olmuştur. Günümüzde, Sibiry Tatarları, geleneksel kültürlerini korumaya çalışırken, aynı zamanda çağdaş yaşamın gereksinimlerine uyum sağlama çabası içindedirler. Teleütler, Rusya'nın Sibiry bölgesinde yaşayan bir Türk etnik grubudur. Teleütler, Altay Dağları'nın eteklerinde ve Altay Cumhuriyeti'nde, özellikle Teleüt Dağları çevresinde yerleşiktir. Teleütlerin ana dilini Teleütçe oluşturur ve aynı zamanda Rusça da konuşabilirler. Geleneksel olarak, Teleütler, avcılık, balıkçılık, hayvancılık ve tarım gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Teleüt kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve efsaneler gibi unsurları içerir. Ayrıca, Altay bölgesindeki diğer etnik gruplarla kültürel etkileşimlerden kaynaklanan özellikleri de barındırabilirler. Ancak, modern zamanlarda, Teleüt toplulukları da çağdaş yaşamın etkisi altında değişime uğramıştır. Geleneksel yaşam tarzlarından uzaklaşan Teleütler, günümüzde genellikle modern tarım, sanayi ve diğer ekonomik faaliyetlere katılmaktadırlar (Tomilov, 1998, s. 52-521).

Tofalar, Sibiry'nın Taymyr Yarımadası'nda yaşayan küçük bir etnik gruptur. Tofalar, genellikle avcılık, balıkçılık ve geleneksel olarak ren geyiği yetiştiriciliği gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlarlar. Bu topluluk, Türk dillerinden biri olan Tofa dilini konuşur. Tofalar'ın tarih boyunca çeşitli zorluklarla karşılaştığı bilinmektedir. Sovyet döneminde, kültürel ve ekonomik değişimlere uğramışlardır. Geleneksel yaşam tarzları, Sovyet dönemindeki kolektivizasyon ve modernleşme politikalarının etkisiyle önemli ölçüde değişmiştir. Günümüzde, Tofalar topluluğu, kendi kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabası içindedir. Ancak, küreselleşme ve modern yaşamın etkisi altında, bu kültürel mirasın korunması bir zorluk olabilir. Tofalar, aynı zamanda diğer Sibiry yerli halkları gibi doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve korunması konusundaki endişelerle de karşı karşıyadır. Çulımlar (Çulı), Rusya'nın Sibiry bölgesinde yaşayan bir etnik gruptur. Çulım halkı, özellikle Tom Nehri ve Yenisey Nehri arasındaki bölgede, Krasnoyarsk Krayı'nda ve Taymyr Yarımadası'nda yerleşiktir. Bu bölge, Sibiry'nın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Çulımlar, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık, hayvancılık ve tarım gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Yaz aylarında ren geyikleri ile göçebe hayvancılık da yapmışlardır. Geleneksel yaşam tarzları, iklim ve coğrafi koşulların getirdiği zorluklar nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Çulım kültürü, geleneksel giyim, müzik, dans ve şamanizm gibi unsurları içerir. Dil olarak Çulımca, Soyotça veya diğer Türk dilleri konuşulur. Ancak, Rusça da yaygın olarak bilinir. Günümüzde, Çulım halkı, modern yaşamın etkisi altında değişime uğramıştır. Çoğu Çulım, çağdaş ekonomik faaliyetlere katılmakta ve geleneksel yaşam tarzlarından uzaklaşmaktadır. Kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarına rağmen, bu çabalar, küreselleşme ve modernleşmenin etkileriyle zorlu bir dengeleme sürecini yansıtabilir (Rassadin, 2000, s. 131-148).

Buryatlar Rusya'nın Sibirya bölgesinde, özellikle Buryatya Cumhuriyeti'nde yaşayan bir Türk-Moğol halkıdır. Buryatlar, geleneksel olarak göçebe hayvancılık, avcılık ve tarım gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Dil olarak Buryatça'yı konuşurlar ve genellikle Rusça da bilmektedirler. Buryatlar, tarihsel olarak Moğolistan ile yakın ilişkiler içinde olmuşlardır, ancak Rusya'nın etkisi altında kalmışlardır. Bu etkileşim, Buryat kültüründe Moğol ve Türk unsurlarının yanı sıra Rus etkilerini de görmelerine neden olmuştur. Buryat kültürü, geleneksel giyim, müzik, dans ve şamanizm gibi unsurları içerir. Buryat şamanizmi, geleneksel dini uygulamalardan biridir. Ancak, Sovyet dönemindeki baskılar ve modernleşme süreçleri, geleneksel kültürleri üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Günümüzde, Buryatlar, çağdaş yaşamın gereksinimleriyle uyum sağlamak ve kendi kültürlerini koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmektedirler. Buryatlar genellikle tarım, hayvancılık, ticaret, eğitim ve diğer çeşitli sektörlerde faaliyet gösterirler. Buryat kültürü, geleneksel ve modern unsurları bir araya getirerek benzersiz bir kimlik oluşturmuştur (Respublika Buryatiya, 2023, s. 1-2).

Evenkler, Sibirya'nın kuzeydoğusunda, özellikle Rusya'nın Krasnoyarsk Krayı, Irkutsk Oblastı, Amur Oblastı, Yakutistan ve Çin'in kuzeydoğusundaki Heilongjiang bölgesinde yaşayan bir Türk-Moğol etnik grubudur. Evenklerin geleneksel yaşam tarzı, avcılık ve ren geyiği yetiştiriciliği üzerine kuruludur. Evenkler, genellikle kışın sabit yerleşimlerde yaşarlar, ancak yaz aylarında ren geyikleriyle göçebe hayvancılık yapabilirler. Ren geyiği, Evenk kültüründe hayati bir rol oynamıştır ve Evenkler için yiyecek, giyim ve diğer malzemelerin sağlanmasında önemli bir kaynaktır. Evenk kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanizm gibi unsurları içerir. Evenk dilini konuşurlar ve genellikle Rusça da bilmektedirler. Tarihsel olarak, Evenkler Moğol ve Mançu etkisi altında kalmışlardır. Günümüzde, Evenkler, modern toplumun etkisi altında değişime uğramıştır. Ren geyiği yetiştiriciliği, avcılık ve diğer geleneksel faaliyetler, çağdaş ekonomik faaliyetlere geçiş sürecinde azalmıştır. Ancak, Evenk kültürünü koruma ve yaşatma çabaları devam etmektedir. Evenkler, kendi dil ve geleneklerini gelecek nesillere aktarmak amacıyla çeşitli kültürel programlar ve projeler yürütmektedirler (Davydov vd. 2017, s. 202).

Nanai, Rusya'nın Sibirya bölgesinde, özellikle Ussuri Nehri çevresinde ve Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde yaşayan bir etnik gruptur. Nanai halkı, aynı adı taşıyan Nanai dili konuşur ve genellikle Rusça da bilmektedir. Nanai kültürü, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık, av hayvanlarını takip eden göçebe hayvancılık ve tarım gibi faaliyetlere dayanmıştır. Geleneksel Nanai kıyafetleri, müzik, dans ve efsaneler, kültürlerinin önemli bileşenleridir. Sovyet döneminde, Nanai topluluğu, kolektivizasyon ve diğer sosyal ve ekonomik değişimlerle etkilenmiştir. Geleneksel yaşam tarzları ve kültürel pratikler zorlanmış, ancak Nanai halkı, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmüştür. Günümüzde, Nanai halkı, modern yaşamın etkisi altında değişen koşullara adapte olmaya çalışmaktadır. Toplulukları, geleneksel kültürlerini sürdürmeye çalışırken aynı zamanda çağdaş ekonomik ve sosyal gereksinimlere uyum sağlama çabası içindedir. Nanai halkı, dilin korunması, geleneksel el sanatlarının sürdürülmesi ve kültürel etkinliklerin teşvik edilmesi gibi çeşitli önlemlerle kültürel miraslarını korumaya yönelik çabalara devam etmektedir (Gayer ve Turayev, 2016, s. 1-3).

Ulchiler, Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde, özellikle Amur Oblastı'nda yaşayan bir etnik gruptur. Ayrıca, Çin'in kuzeydoğusundaki Heilongjiang bölgesinde ve Kore'nin kuzeydoğusundaki bazı bölgelerde de bulunabilirler. Ulchiler, genellikle Ulça dilini konuşurlar ve Rusça da bilmektedirler. Geleneksel olarak, Ulchiler avcılık, balıkçılık, tarım ve hayvancılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Ren geyiği ve diğer yerel fauna, onların geleneksel yaşam tarzlarında önemli bir rol oynamıştır. Sovyet döneminde, Ulchiler de diğer Sibirya yerli halkları gibi kültürel değişimlere ve etkilere maruz kalmışlardır. Ancak, Ulchi topluluğu, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmüştür. Günümüzde, Ulchiler, modern yaşamın etkisi altında değişen koşullara uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Geleneksel kültürlerini sürdürmeye ve korumaya yönelik çeşitli çabalar, dilin korunması, geleneksel sanatların devamı, yerel bilgi ve becerilerin aktarımı gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır (Bol'shaya Rossiyskaya Entsiklopediya, 2017, s. 19.).

Udege insanları, Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde, özellikle Primorsky Krayı'nda ve Amur Oblastı'nda yaşayan bir etnik gruptur. Udege halkı, Udegece adlı bir dil konuşur ve genellikle Rusça da bilmektedirler. Geleneksel olarak, Udege insanları avcılık, balıkçılık, tarım ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Ormanlık bölgelerde yaşayan Udege halkı, geleneksel olarak orman kaynaklarından yararlanarak ve yerel ekosistemle uyum içinde yaşayarak geçimlerini sürdürmüşlerdir. Udege kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Sovyet döneminde, kültürel değişim ve etkileşimlere maruz kalan Udege topluluğu, geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme çabalarına rağmen, bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Günümüzde, Udege insanları, modernleşmenin etkisi altında değişen koşullara adapte olmaya çalışmaktadırlar. Ancak, geleneksel bilgi ve becerilerin korunması, dilin sürdürülmesi ve yerel ekosistemle sürdürülebilir bir şekilde etkileşimde bulunma gibi konularda kültürel miraslarını koruma çabalarına devam etmektedirler (Bol'shaya Rossiyskaya Entsiklopediya, 2023, s. 1-2).

Oroçen (Orochi), Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde yaşayan bir etnik gruptur. Oroçenler, genellikle Çin sınırının hemen kuzeyinde, Heilongjiang eyaletinin bir kısmında, Rusya'nın Primorsky Krayı ve Amur Oblastı'nda yaşarlar. Oroçenler, Oroçen dili olarak bilinen bir dil konuşurlar ve aynı zamanda Rusça veya Çince gibi diğer dilleri de konuşabilirler. Geleneksel olarak, Oroçen insanları avcılık, balıkçılık, tarım ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Oroçen kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Oroçen halkı, tarihsel olarak farklı kültürel etkileşimlere maruz kalmıştır, özellikle Rus ve Çin etkisi altında yaşamışlardır. Günümüzde, Oroçen topluluğu, modernleşme, göç ve diğer sosyal değişimlerle başa çıkmaya çalışırken kültürel miraslarını koruma ve sürdürme çabalarını sürdürmektedir. Dilin korunması, geleneksel el sanatlarının devamı ve yerel bilgi ve becerilerin aktarımı gibi konularda çeşitli çabalar vardır (Sychenko, 2016, s. 1-2).

"Negidal" veya "Negidalılar", Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde, özellikle Amur Nehri'nin aşağı kısmında ve Rusya'nın Primorsky Krayı'nda yaşayan bir etnik gruptur. Negidal halkı, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık, tarım ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamıştır. Negidal dili, Negidal halkının özgün dilidir. Ancak, Rusça da yaygın olarak konuşulmaktadır. Negidal kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Sovyet döneminde, Negidal topluluğu, kültürel değişimlere maruz kalmış ve geleneksel yaşam tarzlarında zorluklar yaşamıştır. Ancak, Negidal halkı, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmüştür. Günümüzde, Negidalılar, modernleşme ve diğer sosyal değişimlere ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Ancak, kültürel kimliklerini koruma, dilin sürdürülmesi ve yerel bilgi ve becerilerin aktarımı gibi konularda çeşitli çabalar vardır. Bu, geleneksel kültürlerini gelecek nesillere aktarma ve sürdürme amacı güdülen bir süreçtir (Lebedeva ve Yanchev, 2016, s. 1-2).

"Oroks" veya "Oroch" halkı, Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde, özellikle Amur Nehri havzasında ve Rusya'nın Primorsky Krayı'nda yaşayan bir etnik gruptur. Oroks, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık, toplayıcılık ve tarım gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Oroks, kendi dilini konuşurlar, ancak Rusça da yaygın olarak kullanılır. Oroch kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Sovyet döneminde, Oroks da diğer Sibiryalı yerli halkları gibi kültürel değişimlere maruz kalmıştır. Ancak, Oroch halkı, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmüştür. Günümüzde, Oroch topluluğu, modernleşme ve diğer sosyal değişimlere adapte olma çabaları içindedir. Ancak, geleneksel bilgi ve becerilerin korunması, dilin sürdürülmesi ve yerel ekosistemle sürdürülebilir bir şekilde etkileşimde bulunma gibi konularda kültürel miraslarını koruma çabalarına devam etmektedirler (Sychenko, 2016, s. 729-730).

Nenetsler, Rusya'nın kuzeyinde, özellikle de Yamalo-Nenets Özerk Okruğu'nda ve Taymyr Yarımadası'nda yaşayan bir Samoyed halkıdır. Nenetsler, genellikle tamamen göçebe veya yarı göçebe bir hayat sürerler ve ren geyiği yetiştiriciliği ile geçimlerini sağlarlar. Nenets kültürü, ren geyiği sürüleriyle olan yakın bağlantıları, geleneksel giyimleri, müzikleri ve ren

geyikleri etrafında şekillenen özel dini inançlarıyla bilinir. Dil olarak Nenetsçe konuşurlar. Geleneksel olarak, Nenets toplumu aile temellidir ve ren geyikleri ile olan ilişkileri büyük bir öneme sahiptir. Ren geyikleri, Nenetsler için yiyecek, giyim, barınak malzemesi ve taşıma aracı sağlamanın yanı sıra kültürel ve dini ritüellerde de rol oynar. Sovyet döneminde, Nenets topluluğu kolektivizasyon ve diğer politika değişiklikleri nedeniyle önemli zorluklarla karşılaştı. Ancak, Nenetsler kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmüşlerdir. Günümüzde, modernleşme ve iklim değişikliği gibi faktörlerle başa çıkmaya çalışırken, geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme ve kültürel kimliklerini koruma çabalarına devam etmektedirler (Vasil'yev, 1963, s. 33-70).

Selkuplar, Sibirya'nın Kuzey Asya bölgesinde yaşayan Samoyed halklarından biridir. Selkuplar, Rusya'nın Krasnoyarsk Kraı'nda, Taz Nehri havzasında ve çevresinde yerleşiktir. Selkupça adlı bir Samoyed dilini konuşurlar. Geleneksel olarak, Selkuplar avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Ren geyiği yetiştiriciliği de tarihleri boyunca önemli bir rol oynamıştır. Selkup kültürü, ren geyiği derisinden yapılmış kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Sovyet döneminde, Selkuplar gibi birçok yerli halk, kolektivizasyon ve modernleşme politikalarının etkisi altında kalmıştır. Ancak günümüzde, Selkuplar kültürel miraslarını koruma ve sürdürme çabalarına devam etmektedirler. Günümüzde, Selkup topluluğu, geleneksel yaşam tarzlarına ve kültürel öğelere sahip olmaya çalışırken, aynı zamanda modern dünyanın etkileriyle de başa çıkmaktadır. Dilin korunması, geleneksel el sanatlarının sürdürülmesi ve yerel bilgi ve becerilerin aktarımı gibi konularda kültürel miraslarını koruma çabalarını sürdürmektedirler (Tuchkova, 2015, s. 706-707).

Soyotlar, Sibirya'nın Altay Dağları çevresinde yaşayan bir Türk halkıdır. "Soyot" adı, Altay Türkçesi'nde "kara" veya "koyu renkli" anlamına gelir. Soyotlar, Rusya'nın Altay Cumhuriyeti'nde ve çevresinde, Özbekistan, Kazakistan ve Çin'in kuzeybatısındaki Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşarlar. Geleneksel olarak Soyotlar, avcılık, balıkçılık ve hayvancılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Ayrıca, Altay Dağları'nın eteklerinde göçebe yaşam tarzıyla ren geyiği yetiştiriciliği de yapmışlardır. Soyotlar, Altay Türkçesi'ni konuşur ve geleneksel Türk kültürüne sahiptir. Geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller Soyot kültürünün önemli unsurları arasındadır. Ancak, modern zamanlarda, Soyotlar da diğer topluluklar gibi çağdaş yaşamın etkisi altında değişimlere uğramışlardır. Geleneksel yaşam tarzlarından uzaklaşan Soyotlar, genellikle modern tarım, sanayi ve ticaret gibi alanlarda faaliyet göstermektedirler. Buna rağmen, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmeye çalışmaktadırlar (Rassadin, 2002, s. 100-105).

Nganasanlar, Sibirya'nın kuzeydoğusunda, Rusya'nın Taymyr Yarımadası'nda yaşayan bir Samoyed halkıdır. Nganasanlar, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve göçebe ren geyiği yetiştiriciliği ile geçimlerini sağlamışlardır. Nganasan kültürü, ren geyiği derisinden yapılmış kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Nganasanlar, Samoyed dil ailesine ait olan Nganasanca adlı bir dil konuşurlar. Sovyet döneminde, Nganasan topluluğu, kolektivizasyon politikaları ve diğer sosyal değişimler nedeniyle zorluklar yaşamıştır. Ancak günümüzde, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmektedirler. Nganasanlar, modernleşmenin etkisiyle geleneksel yaşam tarzlarından uzaklaşmış olsalar da, kültürel kimliklerini koruma, dilin sürdürülmesi ve yerel bilgi ve becerilerin aktarımı gibi konularda çeşitli çabalar harcamaktadırlar (Pluzhnikov & Sychenko, 2016, s. 1-2).

"Hantı" (Hanti veya Khanty olarak da bilinir), Rusya'nın Sibirya bölgesinde, özellikle Ob Nehri havzasında yaşayan bir Finno-Ugor halkıdır. Hantılar, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık, hayvancılık ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Hantılar, Hantı dilini konuşurlar, ki bu Finno-Ugor dil ailesine aittir. Geleneksel Hantı kültürü, ren geyiği derisinden yapılmış kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içerir. Ren geyikleri, Hantı kültüründe önemli bir rol oynar ve hem gıda hem de malzeme sağlamak için kullanılır. Sovyet döneminde, Hantılar diğer Sibirya yerli halkları gibi kolektivizasyon ve diğer sosyal değişimlere

maruz kaldı. Ancak, Hantılar kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmektedirler. Günümüzde, Hantılar modernleşmenin etkisi altında değişen koşullara ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Ancak, geleneksel bilgi ve becerilerin korunması, dilin sürdürülmesi ve yerel ekosistemle sürdürülebilir bir şekilde etkileşimde bulunma gibi konularda kültürel miraslarını koruma çabalarını sürdürmektedirler (Vasil'yeva, 2012, s. 9-15).

Mansiler, Rusya'nın Sibiryta bölgesinde yaşayan bir Finno-Ugor halkıdır. Mansi halkı, tarih boyunca genellikle Ob Nehri havzasında, özellikle de Hantı-Mansi Özerk Okrugunda ve çevresinde yaşamıştır. Bu bölge, Mansi topluluğunun ana yerleşim alanıdır. Mansiler, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık, hayvancılık ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamışlardır. Ren geyikleri, Mansi kültüründe önemli bir rol oynamış ve hem gıda hem de malzeme kaynağı olarak kullanılmıştır. Mansi dilini konuşan Mansi topluluğu, geleneksel kıyafetler, müzik, dans ve şamanistik ritüeller gibi unsurları içeren zengin bir kültüre sahiptir. Sovyet döneminde, Mansiler diğer Sibiryta yerli halkları gibi sosyal ve ekonomik değişimlere tabi tutulmuşlardır. Ancak, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma çabalarını sürdürmektedirler. Günümüzde, Mansi topluluğu, modernleşme ve diğer sosyal değişimlere uyum sağlama çabaları içinde olup, geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme ve kültürel miraslarını koruma amacı gütmektedir. Dilin sürdürülmesi, yerel bilgi ve becerilerin aktarımı gibi konularda çeşitli çabalar bulunmaktadır (Fodorova, 2016, s. 1-2).

Çukçi halkı, Rusya'nın kuzeydoğusunda, özellikle Çukotka Yarımadası'nda yaşayan bir Kuzey Asya yerli halkıdır. Çukçi, kendi dilini konuşan, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve göçebe hayvancılıkla geçimini sağlayan bir topluluktur. İsimleri genellikle "Luoravetlan" olarak bilinir. Çukçi kültürü, kış aylarında karasal iklimin hâkim olduğu zorlu doğa koşullarına uyum sağlamıştır. Geleneksel olarak ren geyiği sürülerini kullanarak avlanmışlardır. Ren geyiği, Çukçi halkı için hayati öneme sahip bir hayvandır; eti besin kaynağı olarak kullanılırken, derisi giyim ve barınak yapımında kullanılır. Ayrıca, geyiklerle yapılan göçebe hayvancılık, Çukçi topluluğunun hayatta kalma stratejilerinden biridir. Çukçi geleneksel giyimleri, soğuk iklim koşullarına uyum sağlamak için tasarlanmıştır. Geleneksel danslar, şarkılar ve hikâyeler, Çukçi kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Sovyet döneminde, Çukçi toplumu büyük ölçüde etkilendi. Sovyetler Birliği'nin kolektivizasyon politikaları ve sanayileşme çabaları, geleneksel yaşam tarzlarını ve topluluk yapılarını etkiledi. Günümüzde, Çukçi halkı, kendi kültürlerini koruma ve geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme çabalarını sürdürmektedir (Turayev, 2023, s. 1-3).

Ude halkı, Rusya'nın Sibiryta bölgesinde, özellikle Buryatya Cumhuriyeti'nde yaşayan bir etnik gruptur. Buryatya, Sibiryta'nın güneyinde, Büyük Baykal Gölü'nün güneydoğusunda bulunan bir bölgedir. Ude halkının diline "Udegey" veya "Udihe" denir ve Tunguz-Mançu dil ailesine aittir. Ude halkı, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve tarım gibi faaliyetlerle geçimini sağlamıştır. Av, özellikle geyik ve ayı gibi büyük memelileri içermiştir. Balıkçılık, bölgedeki göller ve nehirlerin varlığı nedeniyle önemli bir geçim kaynağıdır. Tarım, özellikle tahıl üretimi, geleneksel Ude yaşam tarzının bir parçası olmuştur. Ude halkının kültürü, geleneksel danslar, müzikler, efsaneler ve şamanistik inançları içerir. Şamanizm, Ude topluluğunun geleneksel dini pratiğidir ve doğa ruhlarıyla iletişim kurma, şifa ritüelleri ve diğer spiritüel uygulamaları içerir. Sovyet döneminde, Ude halkı da diğer pek çok yerli topluluk gibi Sovyet hükümetinin politikalarından etkilendi. Sovyet döneminde, kolektivizasyon, sanayileşme ve dini baskılar gibi politikalar, geleneksel yaşam tarzlarını ve kültürlerini etkiledi. Ancak, günümüzde Ude halkı, kendi kültürlerini ve geleneklerini koruma çabalarını sürdürmektedir (Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya, 2023, s. 1-2.).

Koryaklar, Rusya'nın Kuzeydoğu Sibiryta bölgesinde, özellikle Kamçatka Yarımadası'nda yaşayan bir Kuzey Asya yerli halkıdır. Koryaklar, kendi dillerini konuşan, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve göçebe hayvancılıkla geçimini sağlayan bir topluluktur. Kültürel olarak, Koryaklar, Kuzey Asya'nın zorlu doğa koşullarına uyum sağlamış ve benzersiz bir yaşam tarzını sürdürmüşlerdir. Koryaklar, genellikle ren geyiği sürülerini kullanarak avlanmışlardır. Ren

geyikleri, Koryak topluluğu için önemli bir besin kaynağıdır ve aynı zamanda giyim malzemesi, barınak malzemesi ve diğer geleneksel ihtiyaçlar için kullanılır. Avcılık ve balıkçılık, geleneksel Koryak ekonomisinin temelini oluşturmuştur. Koryak kültürü, geleneksel giyim, dans, müzik ve şamanistik inançları içerir. Şamanizm, Koryakların geleneksel dini pratiğidir ve doğa ruhları, ataların ruhları ve diğer spiritüel varlıklarla iletişim kurmayı içerir. Sovyet döneminde, Koryaklar da diğer yerli topluluklar gibi Sovyet hükümetinin politikalarından etkilendi. Kolektivizasyon, sanayileşme ve diğer politikalar, geleneksel yaşam tarzlarını ve kültürlerini değiştirdi. Ancak, günümüzde Koryaklar, kendi kültürlerini koruma ve geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme çabalarını sürdürmektedirler (Chard vd. 1964, s. 19-24).

İtelmenler, Rusya'nın Kuzeydoğu Sibiryası bölgesinde, özellikle Kamçatka Yarımadası'nda yaşayan bir Kuzey Asya yerli halkıdır. İtelmenler, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve toplayıcılıkla geçimini sağlamışlardır. Bu topluluğun adı, "İtelmen" kelimesi, Koryakça'da "evet" anlamına gelir, ancak İtelmenler kendi dillerine sahiptirler. İtelmenler, genellikle deniz memelileri, balıklar ve yabani otlar gibi doğal kaynakları kullanarak geçimlerini sağlamışlardır. Deniz memelileri avcılığı, balina, fok ve denizaslanları gibi hayvanları içermiştir. Ayrıca, balıkçılık, özellikle Pasifik Okyanusu'na kıyısı olan bölgelerde önemli bir faaliyettir. İtelmen kültürü, geleneksel danslar, müzikler, el sanatları ve şamanistik inançları içerir. Şamanizm, İtelmenlerin geleneksel dini pratiğidir ve doğa ruhları, ataların ruhları ve diğer spiritüel varlıklarla iletişim kurmayı içerir. Sovyet döneminde, İtelmenler de diğer Kuzey Asya yerli toplulukları gibi Sovyet hükümetinin politikalarından etkilendi. Ancak, günümüzde İtelmenler, kendi kültürlerini koruma ve geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme çabalarını sürdürmektedirler. Bu çabalar arasında dilin korunması, geleneksel el sanatlarının devam ettirilmesi ve yerel ekosistemle sürdürülebilir bir şekilde etkileşimde bulunma gibi unsurlar bulunmaktadır (Starkova, 1976, s. 5-11).

Alyutorlular, Rusya'nın Kuzeydoğu Sibiryası bölgesinde, özellikle Kamçatka Yarımadası'nda yaşayan yerli bir halktır. Alyutorlar, kendi dilini konuşan ve geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve göçebe hayvancılıkla geçimini sağlayan bir topluluktur. Alyutor kültürü, geleneksel kıyafetler, müzik, danslar ve mitolojik öyküler içerir. Geleneksel olarak ren geyiği ve diğer av hayvanları avlanmış, balıkçılık yapılmış ve doğal kaynaklar kullanılarak geçim sağlanmıştır. Ren geyiği, Alyutorlar için önemli bir besin kaynağı olmuş, aynı zamanda giyim malzemesi, barınak yapımında kullanılan malzeme ve diğer geleneksel ihtiyaçlar için de kullanılmıştır. Sovyet döneminde, Alyutorlar da diğer Kuzey Asya yerli toplulukları gibi Sovyet hükümetinin politikalarından etkilendi. Ancak günümüzde, Alyutorlar, kendi kültürlerini koruma ve geleneksel yaşam tarzlarını sürdürme çabalarını sürdürmektedirler. Yerel hükümet ve organizasyonlar, yerli halkların kültürel miraslarını korumak ve desteklemek amacıyla çeşitli programlar ve projeler geliştirmektedir (Okhotnikov, 2009, s. 1-2).

"Eskimo" terimi, Kuzey Amerika'nın Arktik ve Subarktik bölgelerinde yaşayan bir dizi yerli halkı ifade etmek için kullanılan genel bir terimdir. Ancak, bu terimin kullanımı günümüzde bazen tartışmalıdır, çünkü bazı gruplar bu terimin tarihi ve kültürel bağlamını eleştirmekte ve yerine daha spesifik terimler kullanılmasını önermektedir. Eskimo halkları, Alaska, Kanada, Grönland ve Rusya'nın Sibiryası bölgelerinde yaşayan çeşitli yerli toplulukları içerir. Bu topluluklar arasında İnuyit (Inuit), Yupik ve Sibiryası Yupik halkları bulunmaktadır. İnuyit ve Yupik, Kuzey Amerika'nın Arktik ve Subarktik bölgelerinde yaşarken, Sibiryası Yupikleri, Rusya'nın Sibiryası kıyı bölgelerinde yaşamaktadır. Eskimo halkları, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve deniz memelileri avcılığı ile geçimlerini sağlamışlardır. Ren geyiği, fok, balina ve diğer deniz memelileri, geleneksel Eskimo avcılığında önemli bir rol oynamıştır. Geleneksel kültürleri, kabile yapıları, efsaneler, danslar ve el sanatları gibi unsurları içerir. Günümüzde, Eskimo toplulukları, modern yaşamın getirdiği zorluklarla başa çıkmakta ve aynı zamanda geleneksel kültürlerini koruma çabalarını sürdürmektedirler. İklim değişikliği, kaynakların sürdürülebilirliği ve kültürel kimlik gibi konularda karşılaştıkları zorluklara rağmen, Eskimo toplulukları kendi değerlerini ve kültürel miraslarını koruma konusundaki çabalarını

sürdürmektedirler. Sibiry'a da çok az sayıda da olsa Kereki, Aleutlar, Nivhi, Ketler vb. halklarda yaşamaktadır (Osipov, 2017, s. 451-452).

SONUÇ

“Sibiry'a sosyolojisi” terimi, Sibiry'a bölgesindeki toplumları, kültürleri ve sosyal yapıları inceleyen sosyolojik araştırmaları ifade eder. Sibiry'a, geniş bir coğrafi bölge olduğu için çok çeşitli etnik grupları ve kültürleri barındıran bir yerdir. Bu nedenle, Sibiry'a'daki sosyolojik araştırmalar, yerel toplulukların yaşam tarzları, sosyal organizasyonları, ekonomik faaliyetleri, kültürel uygulamaları ve diğer sosyal dinamikleri anlamak amacıyla gerçekleştirilir. Sibiry'a sosyolojisi kapsamında incelenen konular şunlardır: Etnik Gruplar ve Kültürler: Sibiry'a'da birçok farklı etnik grup bulunmaktadır. Bu gruplar arasındaki ilişkiler, kültürel etkileşimler ve çeşitli toplulukların kendi kimliklerini koruma çabaları incelenebilir. Geleneksel Yaşam Tarzları: Bazı Sibiry'a toplulukları geleneksel avcılık, balıkçılık, göçebe hayvancılık gibi eski yaşam tarzlarını sürdürmektedir. Bu geleneksel yaşam tarzlarının günümüzdeki durumu ve sürdürülebilirliği üzerine sosyolojik araştırmalar yapılabilir. Modernleşme ve Değişim: Sibiry'a'da da modernleşme ve kültürel değişim etkilerini göstermektedir. Toplulukların bu değişimlere nasıl tepki verdiği, geleneksel değerlerin nasıl korunduğu veya değiştiği incelenebilir. Ekonomik Yapılar: Sibiry'a'nın ekonomik yapısı, yerel ekonomilerin nasıl işlediği, doğal kaynakların kullanımı ve yerel ekonomilerin sürdürülebilirliği üzerine yapılan çalışmalar da sosyoloji açısından önem taşır. Sosyal Adalet ve Eşitsizlik: Sosyal sınıf, cinsiyet, etnik köken gibi faktörlere bağlı olarak Sibiry'a topluluklarında var olan sosyal adalet ve eşitsizlik sorunları da sosyolojik bir perspektiften incelenebilir. Bu konular üzerine yapılan sosyolojik araştırmalar, Sibiry'a'nın sosyal dinamiklerini ve toplumlarını anlamak için önemli bir katkı sağlar. Bu araştırmalar, yerel halkların ihtiyaçlarını ve zorluklarını anlamak, bölgedeki sosyal politikaların ve gelişmelerin etkilerini değerlendirmek için önemli bir temel oluşturabilir.

Sibiry'a, geniş bir coğrafi bölge olduğu için çok çeşitli etnik grupları barındırmaktadır. Bu bölgedeki etnik yapının çeşitliliği, tarih boyunca farklı kültürlerin ve toplulukların bölgeye yerleşmesiyle şekillenmiştir. Ruslar: Sibiry'a'nın geniş bölgelerinde Rus etnik grubu yoğun olarak bulunmaktadır. Bu, tarihsel olarak Rus İmparatorluğu ve ardından Sovyetler Birliği dönemlerinde gerçekleşen göçlerle ilgilidir. Tatarlar: Tatarlar, özellikle Sibiry'a'nın güney bölgelerinde, örneğin Tataristan Cumhuriyeti'nde, yaşayan bir Türk halkıdır. Tatarlar, geleneksel olarak tarım, hayvancılık ve ticaret ile geçimlerini sağlamışlardır. Altaylılar: Altay Dağları ve çevresinde yaşayan Altaylılar, çeşitli Altay dillerini konuşan bir etnik gruptur. Geleneksel olarak göçebe hayvancılık ve tarım ile uğraşmışlardır. Tuvalar: Tuvalar, Rusya'nın Altay Cumhuriyeti'nde yaşayan bir Türk halkıdır. Tuvalar, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamışlardır. Sakalar (Yakutlar): Sibiry'a'nın doğusunda, özellikle Yakutistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Sakalar veya Yakutlar, Türk dillerini konuşan bir halktır. Sakalar, geleneksel olarak avcılık, balıkçılık ve kürk ticaretiyle meşgul olmuşlardır. Çukotki ve Eskimo Grupları: Rusya'nın kuzeydoğusunda, özellikle Kamçatka Yarımadası ve Çukotka bölgesinde yaşayan Çukotki ve Eskimo grupları, Arktik bölgedeki yerli halklardır. Bu, Sibiry'a'daki etnik grupların sadece birkaç örneğidir. Bölge, geniş coğrafi yapısı ve zengin kültürel geçmişi nedeniyle bir dizi farklı etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır.

Sibiry'a antropolojisi, Sibiry'a bölgesindeki insan gruplarının fiziksel özellikleri, kültürel gelişmeleri, genetik özellikleri ve evrimi gibi konuları inceleyen bir disiplindir. Bu alandaki araştırmalar, Sibiry'a'nın geniş coğrafi alanında yaşayan farklı etnik gruplar arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ve tarih boyunca geçirdikleri değişimleri anlamak için yapılır. Sibiry'a antropolojisinin genel konuları: Fiziksel Antropoloji: Sibiry'a'da yaşayan insan gruplarının fiziksel özellikleri, genetik varyasyonlar, cinsiyet ve yaş grupları arasındaki farklılıklar gibi konular fiziksel antropolojinin odak noktaları arasında yer alır. Bu araştırmalar genellikle iskelet kalıntıları, antik DNA analizleri ve modern genetik çalışmaları gibi yöntemlerle gerçekleştirilir. Kültürel Antropoloji: Sibiry'a'daki farklı kültürlerin sosyal organizasyonu, geleneksel yaşam tarzları, ritüeller, dini inançlar, sanat ve el sanatları gibi konular kültürel antropolojinin ilgisini

çeker. Bu çalışmalar genellikle yerel topluluklarla etnografik çalışmalar yoluyla gerçekleştirilir. Evrim ve Adaptasyon: Sibirya'nın zorlu iklim koşulları, yerli halkların evrimsel adaptasyonunu etkilemiştir. Bu nedenle, antropologlar, Sibirya topluluklarının fiziksel ve kültürel evrimini inceleyerek, çevresel koşullara uyumlarını anlamaya çalışırlar. Arkeoloji: Sibirya'daki antropolojik araştırmalar aynı zamanda arkeolojiye de odaklanır. Arkeologlar, bölgedeki antik yerleşimlerin, arkeolojik kalıntıların ve eski kültürlere ait buluntuların analizi yoluyla tarihi anlamaya çalışırlar. Sağlık ve Hastalık: Sibirya'daki topluluklarda yaygın olan sağlık durumları, genetik hastalıklar ve bölgesel sağlık sorunları gibi konular, antropologların ilgisini çeker. Bu çalışmalar, yerel halkların sağlık sistemleri ve tıbbi uygulamalarıyla ilgili içgörüler sunabilir. Sibirya antropolojisi, genellikle multidisipliner bir yaklaşım benimser ve antropologlar, arkeologlar, genetikçiler, etnologlar ve diğer disiplinlerden uzmanları bir araya getirebilir. Bu, bölgedeki insan topluluklarının karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak için kapsamlı bir bakış sağlar.

Etik Beyan

“Sibirya'daki Türk kökenli halkların ve diğer küçük grupların sosyolojisi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics– COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Mali Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that there is no conflict of interest.

Financial Support: The author declares that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

Anokhin, A. V. (1924). *Materialy po shamanstvu u altaytsev, sobrannyye vo vremya puteshestviy po Altayu v 1910-1912 gg. po porucheniyu Russkogo Komiteta dlya izucheniya Sredney i Vostochnoy Azii*. L.: RAN.

Avcı, N. & Şirin, F. (2020). “Farklı Etnik Kimlik Tanımlamalarında Bulunan Grupların Toplumsal Bütünleşme ve Farklılaşma Alanları”. *Sosyoloji Notları*, 4 (2) , 22-46. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/sosnot/issue/59194/827499>.

Banton, M. (1987). *Racial Theories*. Cambridge: Cambridge University Press.

Banton, M. (2008). “The sociology of ethnic relations”. *Ethnic and Racial Studies*, 31(7), 1267-1285. <https://doi.org/10.1080/01419870701710922>.

Barker, Adele Marie (2010). Barker, Adele Marie; Grant, Bruce (eds.). *The Russia Reader: History, Culture, Politics*. The World Readers. Durham, North Carolina: Duke University Press.

Bayar, Murat. (2009). “İlkelciliği yeniden düşünmek: Etnik köken çalışmalarına alternatif bir yaklaşım”. *Etnik ve İrk Araştırmaları*. 32 (9): 1639-1657. doi: 10.1080/01419870902763878.

Berlin-Institut. (2016). für Weltbevölkerung und globale Entwicklung Chinesen auf dem Weg nach Sibirien (Memento vom 27. September 2007 im Internet Archive) In: Newsletter

Demos, 8. Ausgabe, 14. Mai 2004. http://www.berlin-institut.org/newsletter_17mai2004.html
Erişim tarihi: (13.11.2023).

Bol'shaya Rossiyskaya Entsiklopediya. (2017). "Ul'chi". Tom 33. Moskva, 2017, s. 19.

Bol'shaya Rossiyskaya Entsiklopediya. (2023). "Udegeytsy".
<https://bigenc.ru/c/udegeytsy-431ee0> Erişim tarihi: (26.12.2023). s. 1-2.

Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya. (2023). "Udegeytsy". nauchno-obrazovatel'nyy portal - URL: <https://bigenc.ru/c/udegeytsy-431ee0/?v=6639216>. – Data publikatsii: (21.03.2023). s. 1-2.

Buryat v tselom bol'she. (2010). (boleye 600 tysyach chelovek), no v granitsakh RF-chut' men'she, chem yakutov.

Chamberlain, Lesley (27 April 2003). "Dark side of the moon". Arlindo-correia.org. Retrieved 11 June 2019. Today's major industrial cities of Noril'sk, Vorkuta, Kolyma and Magadan, were camps originally built by prisoners and run by ex-prisoners. <https://www.arlindo-correia.org/041003.html> Erişim tarihi: (13.11.2023).

Chandra, Ford; Nina T Harawa (2010). "A new conceptualization of ethnicity for social epidemiologic and health equity research". *Soc Sci Med.* 71 (2): 251-258. doi:10.1016/j.socscimed.2010.04.008.

Chandra, Kanchan. (2012). *Constructivist theories of ethnic politics*. Oxford University Press. pp. 69-70.

Chard, C. S., Merbs, B. P., Vasil'evskii R. S. (1964). "Ancient Koryak Culture" *American Antiquity*, Vol. 30, No. 1 (Jul., 1964), s. 19-24.

Conquest, Robert. (1997). "Victims of Stalinism: A Comment," *Europe-Asia Studies*, Vol. 49, No. 7 (Nov. 1997), pp. 1317–1319.

Courtois, Stéphane & Kramer, Mark. (1999). *Livre noir du Communisme: Crimes, terreur, répression*. Harvard University Press.

Crossley, Pamela Kyle (2002). "The Manchus". *Peoples of Asia*. Vol. 14 (3rd ed.). Wiley-Blackwell.

Davydov, V. N., Sirina, A. A. & Shervud, Yaya. (2017). "Evenki" M.: *Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya*, (Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya : [v 35 t.] / gl. red. Yu. S. Osipova; 2004- 20 17, t. 35). s. 202.

Dugin, Aleksandr. (2011). *Etnosotsiologiya*. Uchebnoye posobiye. Moskva: Akademicheskiy proyekt.

Dumasy, A. (1997). "Les Allemands de la Volga sont de retour". *Hommes & Migrations*, 1205(1), 94-108.

Etnokratiya ili zashchita svoikh prav? Yakuty priznali sebya korennyim narodom. (2016). <https://regnum.ru/news/2197468>. Erişim tarihi: (13.11.2023).

Fisher, Raymond H. & Treadgold, Donald W. (1958). "Review: The Great Siberian Migration: Government and Peasant in Resettlement from Emancipation to the First World War". *The American Historical Review*. 63 (4): 989–990. doi:10.2307/1848991.

Fodorova, Ye. G. (2016). "Mansi". *Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya*. Elektronnyaya versiya; <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/2801045> Data obrashcheniya: (26.12.2023). s. 1-2.

Friedrich, Paul. (1994). *Encyclopedia of World Cultures: Russia and Eurasia, China*. G.K. Hall.

Garrick, James Bailey, (2010). *Humanity: An Introduction to Cultural Anthropology* (9th ed.). Wadsworth Cengage learning.

Gayer Ye. A., Turayev V. A. (2016). “Nanaytsy” / Bol’shaya rossiyskaya entsiklopediya. Elektronmaya versiya <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/3959273> Data obrashcheniya: Erişim Tarihi: (26.12.2023) s. 1-3.

Goodlett, Sean C. (2010). “Russia’s Expansionist Policies I. The Conquest of Siberia”. Falcon.fsc.edu. Erişim tarihi: (13.11.2023).

Gumilev, L. N., & Zhekulin, V. S. (1990). *Etnogenez i biosfera Zemli*. Moskva: Gidrometeoizdat.

Hill, Fiona. (2013). “Russia-Coming In From the Cold?”. <https://www.theglobalist.com/> Erişim tarihi: (13.11.2023).

Koz’min, N. N. (1925). *Khakasy: istoriko-etnograficheskiy i khozyaystvennyy ocherk Minusinsk Vot.* - Irkutsk: Izd. Irkut.sektsii nauch. proizvoditeley Rabprosa, KH, (Krayevedcheskaya ser. № 4 / pod red. M. A. Azadovskogo; vyp. V). - Bibliolog. v primech. v kontse kazhdoy gl.

Kyzlasov L. R. (1997). “Zagadka Grustiny i Serponova, torgovykh gorodov srednevekovoy Sibiri”, *Journal de la Societe Finno-Ougrienne* 87: 131-138. Helsinki.

Lebedeva V. V., Yanchev D. V. (2016). “Negıdal’tsy”. Bol’shaya rossiyskaya entsiklopediya. Elektronmaya versiya; <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/2800780> Data obrashcheniya: (26.12.2023) s. 1-2.

Malesevic, Sinisa. (2019). *Etnik Sosyoloji*. Çev. Abdurrahim Güler, Canet Tuba. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Mogilevkin, I. M. (2010). *Global’naya infrastruktura: Mekhanizm dvizheniya v budushcheye*. Moskva, Magistr, IMEMO RAN.

Naumov, Igor V. (2006). “The Mongols in Siberia”. In Collins, David Norman (ed.). *The History of Siberia*. Routledge Studies in the History of Russia and Eastern Europe. Translated by Collins, David Norman. London: Routledge.

Ochir, A. (2016). Moğol etnonimleri: Moğol halklarının kökeni ve etnik bileşimi ile ilgili sorular / d.i.n. E. P. Bakaeva, d.i.n. K. V. Orlova. - Elista: KIGI RAN, s. 230 - 286.

Okhotnikov, A. Yu. (2009). “Alyutortsy”. Entsiklopedicheskaya Istoriya Sibiri. T. I A-I. / gl. red. V. A. Lamin; Sibirskoye otdeleniye RAN, Institut istorii g. Novosibirsk: Istoricheskoye Naslediye Sibiri 2009. http://irkipedia.ru/content/alyutorcy_istoricheskaya_enciklopediya_sibiri_2009 Erişim tarihi: (26.12.2023). s. 1-2.

Ol’derogge, D. A. (1980). “Strany i Narody”. *Strany i narody Vostoka*, 22, 3. p. 10-35.

Osipov, Yu. S. (2017). “Eskimosy” // Shervud Yaya. M.: Bol’shaya rossiyskaya entsiklopediya, s. 451-452. (Bol’shaya rossiyskaya entsiklopediya : [v 35 t.] 2004-2017, t. 35).

Osipov, Yu. S. “Sibir” / Samoylova G. S. / *Bol’shaya rossiyskaya entsiklopediya* : [v 35 t.] / gl. red. Moskva: Bol’shaya rossiyskaya entsiklopediya, 2004-2017. <https://old.bigenc.ru/geography/text/3660472#> Erişim tarihi: (13.11.2023).

Pakendorf, B.; Novgorodov, I. N.; Osakovskij, V. L.; Danilova, A. B. P.; Protod’Jakonov, A. P.; Stoneking, M. (2006). “Investigating the effects of prehistoric migrations in Siberia: Genetic variation and the origins of Yakuts”. *Human Genetics*. 120 (3): 334–353. doi:10.1007/s00439-006-0213-2.

Pluzhnikov, N. V. & Sychenko, (2016). G. B. “Nganasany”. Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya. Elektronnaya versiya; <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/2800819> Data obrashcheniya: (26.12.2023). s. 1-2.

Polar Census. (2020). The photoalbum and graphic images of the polar census expedition to siberian territory 1926-1927. https://www.abdn.ac.uk/polarcensus/introduction_engl.htm. Erişim tarihi: (13.11.2023).

Potapov, L. P. (1969). *Etnicheskiy sostav i proiskhozhdeniye altaytsev. Istoriko-etnograficheskiy ocherk* / Otv. red. A. P. Okladnikov. L.: Nauka.

Potapov, L. P. (1999). Satlayev F. A. “Altaytsy”. *Narody i religii mira: Entsiklopediya* / Gl. red. V. A. Tishkov. - M.: Bol'shaya Rossiyskaya entsiklopediya.

Rassadin, I. V. (2000). “Osobennosti traditsionnoy material'noy kul'tury sayanskikh olenevodov-tofalarov”. *Etnologicheskiye issledovaniya*: Sb. st. Vyp. 1. — Ulan-Ude: Izd-vo BNTS SO RAN, s. 131-148.

Rassadin, V. I. (2002). “O soyotakh i ikh yazyke” *Mir Tsentral'noy Azii: Yazyki. Fol'klor. Literatura: Materialy Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii*. T. IV. CH. 1. - Ulan-Ude: BNTS SO RAN, s. 100-105.

Respublika Buryatiya, (2023). <http://xn----9sbubb4ahmf1byf.xn--p1ai/> Erişim tarihi: (26.12.2023). s. 1-2.

Rezvanov, Rinat. (2018). Keys “Sibir”: İz praktiki sovetskogo planirovaniya na vostokey Rossii. Moskva: ID “Klass Plyus”.

Richards, Michael P. (2020). *Archaeological Science*. Cambridge University Press.

Sadokhin A. P., Grushevitskaya T. G. (2000). *Etnologiya: Uchebnik dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy*. Moskva: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya»; Vysshaya shkola.

Salter, Frank; Harpending, Henry. (2013). “J. P. Rushton's theory of ethnic nepotism”. *Personality and Individual Differences*. 55 (3): 256-260.

Sibir' Atlas Aziatskoy Rossii. (2007). “Shortsy”, M.: Top-kniga, Feoriya, Dizayn. Informatsiya. Kartografiya.

Sibirskiy Okrug. (2014). Naseleniye Sibiri i Dal'nego Vostoka sokratilos' za 20 let na 2 mln chelovek - issledovaniye. <http://sibir.ria.ru/society/20110303/82048328.html>. Erişim tarihi: (13.11.2023).

Skobelev, S. G. (2002). “Demografiya korennykh narodov Sibiri v XVII—XX vv. Kolebaniya chislennosti i ikh prichiny”. *Sibirskaya zaimka*. № 3.

Skutsch, Carl. (2005). *Encyclopedia of the World's Minorities*. Vol. 1. New York: Routledge.

Starkova, N. K. (1976). *Itel'meny: Material'naya kul'tura XVIII – 60-kh godov XX v. M.*, Nauka.

Stephan, John J. (1996). *The Russian Far East: A History*. Stanford University Press.

Sychenko, G. B. (2016). “Orochi”. Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya. Elektronnaya versiya <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/2800608> Data obrashcheniya: (26.12.2023). s. 1-2.

Sychenko, G. B. (2016). “Uyl'ta” / (ustnoye tvorchestvo) // *Televizionnaya bashnya - Ulan-Bator*. - M.: *Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya*, s. 729-730.

Tishkov, V. A. (1994). “Tuvintsy”. *Narody Rossii: entsiklopediya*. Moskva: Bol'shaya Rossiyskaya entsiklopediya, Stat'ya str.33 7-342.

Tomilov, N. A. (1998). "Tatary sibirskiye" / *Narody i religii mira: Entsiklopediya / In-tnologii i antropologii im. N. N. Miklukho-Maklaya Ros. Akad. Nauk (Moskva)*; Gl. red. V. A. Tishkov; Redkol.: O. YU. Artemova, S. A. Arutyunov, A. N. Kozhanovskiy, V. M. Makarevich (zam. gl. red.), V. A. Popov, P. I. Puchkov (zam. gl. red.), G. YU. Sitnyanskiy. M.: Bol'shaya ros. entsikl., s. 520-521.

Tuchkova, N. A. (2015). "Sel'kupy" / Rumyniya Sen-Zhan-de-Lyuz. M. : *Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya*, s. 706-707. (Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya : [v 35 t.] / gl. red. YU. S. Osipov ; 2004-2017, t. 29).

Turayev, V. A. (2023). "Chukchi". Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya: nauchno-obrazovatel'nyy portal - URL: <https://bigenc.ru/c/chukchi-d0546f/?v=7288290>. – Data publikatsii: (18.05.2023). s. 1-3.

Türkdoğan, Orhan. (1997). *Etnik Sosyoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Vasil'yev, V. I. (1963). "Lesnyye entsy", *Sibirskiy etnograficheskiy sbornik V. M. ; L., Nauka*. s. 33-70.

Vasil'yeva, Ye. N. (2012). "Uzory khantov: zhivaya traditsiya". *Sovremennyye problemy servisa i turizma*. 2012. № 4. s. 9-15.

Viola, Lynne. (2007). *The Unknown Gulag: The Lost World of Stalin's Special Settlements*. Oxford University Press US.

Vserossiyskaya perepis' naseleniya. (2010). Portal Vserossiyskaya perepis' naseleniya 2010 goda. «Kogda zhe uznayem tochno», <http://www.perepis-2010.ru/news/detail.php?ID=6243> Erişim tarihi: (13.11.2023).

Yanık, C. (2013). "Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi". *Kaygi. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* , (20) , 225-237. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/kaygi/issue/16208/169832>.

Yur'yevna, Koleva Galina. (2007). *Zapadno-Sibirskiy neftegazovyy kompleks: İstoriya stanovleniya i razvitiya (1960-1980-ye gg.)* Tomsk: Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta.